

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

**DÍTĚ A INTERNET
THE CHILD AND THE INTERNET**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor: Rieneslová Lucie

Vedoucí práce: Dr. Souček Václav

Studijní program Sociální pedagogika, specializace Výchovně vzdělávací praxe

Datum odevzdání: 29.4.2007

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, Dr. Václavu Součkovi, za rady a připomínky, které mi pomohly při zpracování předkládané práce.

Dále bych ráda poděkovala za spolupráci při realizaci výzkumu řediteli školy a pedagogickým pracovníkům 1.stupně ZŠ Borovany.

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala zcela samostatně
a veškerou literaturu jsem uvedla v seznamu použité a citované literatury.

V Borovanech, dne..... podpis studenta.....

ANOTACE:

V této práci se zabývám mediálním působením na děti mladšího školního věku, zejména internetu. Předpokládaná práce je rozdělena do dvou částí – teoretické a praktické. Teoretická část bakalářské práce se zabývá problematikou technologií, výchovou a vzděláváním a vstupem technologie do výchovného působení dítěte mladšího školního věku. Praktická část obsahuje výzkumné šetření na žácích 1. stupně ZŠ a jejich rodičích.

ABSTRACT:

There is a certain impact of media and Internet on kids of younger school age, which is my work concerned on. My project is divided into two parts - theoretical and practical ones. I am trying to resolve the problem of information technologies, education and entering of technology to the education of young age children from the theoretical point of view. Practical part contains the research on children attending the elementary school and on their parents.

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. SPOLEČNOST JAKO ZÁKLAD LIDSKÉHO BYTÍ.....	9
1.1. Informační technologie	11
1.2. Umělá a přirozená inteligence	13
2. VLIVY PROSTŘEDÍ	16
2.1. Prostředí rodiny	17
2.1.1. Krize rodiny	19
2.1.2. Rodinná výchova	20
2.1.3. Hodnotová orientace rodiny.....	22
2.2. Prostředí školy.....	22
2.2.1. Vývoj poznávacích procesů dítěte	23
2.2.2. Role školáka.....	24
2.2.3. Vývoj morálního vědomí dítěte	25
2.2.4. Ohrožení morálního vývoje dítěte	26
2.2.5. Utváření postojů u dětské osobnosti	27
2.2.5.1. Rozdíl mezi postoji a motivy	31
3. DÍTĚ A INTERNET.....	32
3.1. Chat.....	33
3.2. E-mail.....	33
3.3. Přínos a pozitivní vliv internetu	34
3.4. Rizika a negativní vliv internetu.....	35
3.4.1. Anonymita	36
3.4.2. Počítačové hry.....	36
3.4.3. Reklama na internetu	37
3.4.4. Pornografie na internetu.....	37
3.4.5. Závislost na internetu.....	38
3.4.6. Bezpečnost dětí na internetu	39

4.	SOCIÁLNÍ INTERAKCE.....	42
4.1.	<i>Význam mezilidských vztahů</i>	44
4.2.	<i>Význam mezilidské komunikace.....</i>	47
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	50
5.	CÍLE A HYPOTÉZY EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	50
6.	METODOLOGIE A HARMONOGRAM PROVEDENÍ VÝZKUMU.....	52
7.	VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ V JEDNOTLIVÝCH OBLASTECH ŠETŘENÍ.....	54
7.1.	<i>Vyhodnocení dotazníků pro děti.....</i>	54
7.1.1.	Vyhodnocení výsledků v oblasti tvořivosti.....	54
7.1.2.	Vyhodnocení výsledků v oblasti sociální dovednosti	54
7.1.3.	Vyhodnocení výsledků v oblasti zájmů	55
7.1.4.	Vyhodnocení výsledků v přístupu a postoje k učení.....	56
7.1.5.	Vyhodnocení výsledků v oblasti životní orientace	57
7.2.	<i>Vyhodnocení dotazníků pro rodiče.....</i>	59
7.2.1.	Základní údaje (rodiče).....	59
7.2.2.	Vyhodnocení výsledků v oblasti tvořivosti.....	59
7.2.3.	Vyhodnocení výsledků v oblasti sociální dovednosti	60
7.2.4.	Vyhodnocení výsledků v oblasti zájmů	60
7.2.5.	Vyhodnocení výsledků v přístupu a postoje k učení.....	61
7.3.	<i>Vyhodnocení strukturovaného rozhovoru</i>	62
8.	DISKUSE	64
9.	ZÁVĚR	66
10.	LITERATURA	68
11.	PŘÍLOHY.....	71

Úvod

V současné době nového tisíciletí se stále více hovoří o velkých změnách ve společnosti, způsobených zejména masovým rozmachem informačních a komunikačních technologií. Tyto nové produkty lidského myšlení se výrazným způsobem podílí na proměně životního stylu mladé generace i na průběhu celé její socializace. Snad každého z nás již zasáhla digitalizace a jejím působením se postupně utvářejí i naše hodnotové systémy. Průkopníkem těchto převratných změn bude současná nejmladší generace.

Ve své knize *Growing up digital* (1998) hovoří americký sociolog Don Tapscott o nástupu generace dětí, které vyrůstají v digitálním světě, jako o fascinujícím nástupu generace, která změní svět.

V těchto souvislostech zvažuji, zdali využívání počítačových technologií a internetu je prospěšné či rizikové v procesu utváření charakteru jedince, a jakým způsobem je možné omezit případné nevhodné využívání těchto technologií.

Problém nastává v té chvíli, když dítě překročí hranice virtuálního prostředí a to se stane jeho jediným zdrojem sebedůvěry. Prostor internetu se může pro dítě stát kompenzací jeho životních potřeb (osamělost, neschopnost navázat kontakt v běžném životě, nízké sebevědomí). Důsledkem těchto změn se může stát, že jeho přirozený svět bude pomocí internetu vytěšňován a nahrazován virtuální realitou.

V této absolventské práci se budu snažit přiblížit souvislosti mezi možným využíváním a uplatněním internetu na jedné straně a získanými postoji dítěte mladšího školního věku jako uživatele tohoto systému na straně druhé. Budu zjišťovat, jaké faktory prostředí, ve kterém dítě internet používá, mohou ovlivnit utváření jeho osobnosti – tj. jeho hodnoty a postoje osobnostního, sociálního a morálního vývoje a v neposlední řadě i jeho kognitivní schopnosti. Zda internet svým vlivem mediálních obsahů působí na postupné posilování již existujících postojů, anebo jestli v případě

dlouhodobějšího účinku může způsobit jejich změnu. Cílem této bakalářské práce bude podrobnou analýzou a následnou syntézou vytýčit potenciální přínos a možná nebezpečí virtuálního a reálného prostředí internetu, a vyznačit důležitost lidské komunikace a důležitost vzájemných osobních vztahů, které by v procesu dynamicky se rozvíjejících komunikačních systémů mohly být narušeny a tím negativně ovlivnit zdravý vývoj dítěte. V závěru své práce se budu snažit najít objektivní řešení, jak vhodným způsobem využít tyto informační a komunikační technologie v procesu utváření lidské osobnosti.

I. Teoretická část

1. Společnost jako základ lidského bytí

„Kudy se ubírá vývoj dnešní společnosti?“ Abychom této otázce mohli porozumět, měli bychom se nejdříve obrátit k samotnému člověku, ke způsobu jeho bytí, k pojetí smyslu jeho života, jinými slovy, k jeho podstatě lidství. Dnešní moderní trendy postavené na vědecko technickém pokroku, na moci vědění a, na síle ovládání přírody odloučily dnešního člověka od jeho vlastní přirozenosti.

V předhistorické době žili lidé z podstaty mýtu. Mýtus byl základem i smyslem jejich bytí, byl tradicí, která jasně určovala místo člověka na zemi. Náplň života bylo hlavně obstarávání obživy a péče o své bližní. Otázky uspořádání světa, smyslu jeho existence v celku, byly ponechány bohům. Lidé byli spojeni společnou dělbu práce. Durkheim (2005) analyzuje dělbu práce jako sociální fenomén, jehož působením vzniká mezi členy společnosti nový druh solidarity. Durkheimovo rozlišení společnosti spočívá na solidaritě mechanické a na solidaritě organické. „Mechanická solidarita je vlastní tradičním společnostem, které byly jen nedostatečně centralizovaným konglomerátem menších, navzájem si podobných sociálních útvarů. Každý z těchto útvarů vykonával všechny činnosti nezbytné pro své přežití“ (Keller, 1992, s.13). Jediným a nejhorším trestem bylo vyloučení jedince ze společenství, z jeho rodové komunity, v důsledku neslučitelného chování a nesdílení norem rodové komunity. Člověk byl zbaven svého sociálního okolí a svých vazeb. Toto psychické strádání bylo sociální smrtí zaživa. Člověk dostal sice šanci žít, ale sám, a proto často ve vyhnanství končil sebevraždou.

Ve společnostech s organickou solidaritou vykonávají jedinci rozdílné činnosti, a tudíž na sobě vzájemně závisí. „Komplexnost systému je sice nesporným pokrokem vůči mechanické solidaritě, skrývá však v sobě

nebezpečí anomie“ (Keller, 1992, s.14). Durkheim (2005) definuje anomii jako stav, v němž se jedinci přestávají řídit společenskými hodnotami a normami.

Nový pohled na podstatu člověka, na jeho možnosti otevírá filosofie. Názory některých filozofů lze přijmout i dnes. Sokratés chápe duši jako jediný prostředek, který člověku dává možnost nahlédnout do pravé podstaty světa a lidského bytí, ale pouze na základě racionální úvahy.

Je-li jádrem smyslu lidské existence ničím neposkvrněné lidství, které se uskutečňuje péčí o duši, je nutné se ptát, jak současná civilizace zakládá podobný směr duchovního zrání ve vědomí každého z nás?

Civilizační proces duchovního zrání každého jedince je složitý děj, který zahrnuje oblast vjemů a nepřetržité konfrontace duše jedince k danému okolí. Jeho složitost je v současné době prezentována samotnou globalizací, která ve své šíři a náročnosti nevytváří vhodné podmínky proto, aby se každý z nás v ní správně orientoval. Chceme-li mluvit o duši, tak vlastně mluvíme o pocitech a hodnotách, které napomáhají každému jedinci odlišit pravdu, spravedlnost, pocit štěstí od protilehlých negativních projevů jako jsou násilí, závist, netolerance.

Duševní vyzrálost každého jedince a jeho kvalita je společností žádána, ale bez jakékoliv aktivity a rozumové analýzy nemá možnost dosáhnout požadovaného obsahu. Proto jedinec nemůže vycházet pouze z nabídky médií, kultury či různých společenských setkání, ale je potřebné, aby své duševní zrání utvářel hlavně ve svém nejbližším okolí, tj. ve své rodině.

Člověk dneška je spíše vytržen ze společnosti. V současné době je u každého lidského jedince kladen požadavek na jeho svobodu a nezávislost. Dnešní společnost upřednostňuje člověka, který není žádným způsobem svázán jakoukoliv příslušností k místu, tzn. k rodině, k domovu. Současný složitý svět potřebuje člověka volného a mobilního, použitelného kdekoli a kdykoli, člověka odevzdaného zájmu firmy a jejího růstu. Oslabení tradičních svazků, nárůst individuality na úkor citových vazeb a rozvoj dělby práce vytvořily skupiny jedinců, kteří jsou jen ve volných svazcích. Tento člověk se pak ale

stává pouhým nástrojem posilování firemní autority, nikoliv příslušníkem lidské společnosti ve smyslu své vlastní identity, stává se postupně stále odcizenějším a osamělejším článkem řetězu výrobních vztahů. Smyslem veškerého snažení není dnes člověk a jeho důstojné bytí ve světě, ale síla technologické převahy.

Jaká je skutečnost? „Společnost se ocitá v epoše nových elektronických médií. Této epoše dominují počítače a další moderní informační technologie“ (Sak, 2004, s. 189). Tyto technologie jsou jedním z hlavních činitelů, který umožňuje globalizaci světové ekonomiky a obchodu, bez kterých by se musela položit celá rozvětvená logistika výrobních vztahů, a pak by těžko obstály nadnárodní korporace ve své rozvětvené organizaci.

1.1. Informační technologie

Vývoj celé lidské společnosti je ovlivněn nástupem nejrůznějších technologií – elektřiny, telegrafu, rozhlasu, televize. Všechny k nám přicházely postupně jakoby ve vlnách. Nejprve byly hrou pro několik málo odborníků a zdrojem obavy pro laiky, ale s postupem času se staly skutečně masovou záležitostí. Lidé je začali brát jako samozřejmou součást svého života. Dnes už se nikdo neobejde bez elektřiny. Televize a rozhlas jsou naprostou samozřejmostí. Nacházíme se totiž ve fázi jiné vlny, a to je vlna počítačů a internetu.

Informační média existovala v různých podobách již od časů, kdy lidé vyvinuli obrázky a písmo. Dnešní moderní informační technologie jsou založeny na elektronice – ve formě elektrických signálů lze uchovávat a přenášet kamkoli po světě nesmírné množství informací včetně obrázků.

Způsob, jakým informaci sdělujeme nejlépe vyjádřil Marshall McLuhan (1964) tvrzením: „the medium is the message“ (sdělovací prostředek je sám o sobě sdělením). Základní myšlenkou McLuhanovy teze je, že média nejsou jen pasivními prostředky, ale zpětně působí na člověka, a to nejen obsahem, ale

také způsobem svého sdělení. Jestliže si člověk tuto sugesci médií neuvědomí, může nad nimi ztratit kontrolu. Možná proto se sám pokud možno technickým vymoženostem vyhýbal.

Použití každého nového média má podle McLuhana větší sociální a psychologické dopady „obzvláště ve virtuálním prostředí, kde se neustále objevují nové možnosti, jakým způsobem zprávu sdělovat“ (Šmahel, 2003, s.101).

„Elektronická média podle McLuhana vytvářejí globální vesnici, v níž lidé po celém světě sledují vývoj hlavních událostí a stávají se tak všichni jejich spoluúčastníky“ (Giddens, 1997, s.372). To znamená, že vývoj ve světě médií a komunikaci má tendenci měnit lidské vědomí v tom smyslu, jakoby sjednocoval způsob myšlení lidí v různých částech světa.

Globalizace je proces, který zahrnuje ekonomický rozvoj, lidské vědění a poznání, proces komunikace a lidské chtění poznávat neustále něco nového. Z toho vyplývá, že i internet je nedílnou součástí procesu globalizace. Informace mají v dnešním světě vlivnou hodnotu. Mnohdy rozhodují o našem úspěchu či neúspěchu nejrůznějších aktivit. Otevírají nám možnosti dalšího poznávání. Proto se internet stává nedílnou součástí naší reality pro nastupující generace, zmocňuje se čím dál širšího výseku oblastí a činností dnešních dětí, které dosahují sotva hranice školního věku.

Myšlenka vytvoření jednotného celosvětového prostředí schopného pojmout, logicky spojit a zpřístupnit všechny vědomosti lidstva je již dost stará. První s ní přišel anglický spisovatel vědecko - fantastických románů H.G. Wells v knize „Lidé jako bozi“ (1964, s.208) popisuje: „Lidé spolu nehovoří telefonem. Vysílání je bezdrátové. Téměř všechno spojení se provádí automaticky. Zprávy přicházejí a odcházejí ze všech a do všech částí planety. Organizace spojů vede záznam o každé žijící osobě a ví, v kterém obvodu spojů právě je.“

Teprve v posledním desetiletí došlo díky digitalizaci k překotnému rozvoji komunikačních možností nabízených počítači a počítačovými systémy

propojenými do nejruznějších sítí. Zřetelně nejvýznamnější z nich jsou celosvětová síť internet a s ní spojený World Wide Web (www), které umožňují rychlou výměnu a vyhledávání nejruznějších typů digitalizovaných informací, od textů v přirozených jazycích po videozáznamy bez ohledu na hranice států a kontinentů“ (Jiráček, Kopplová, 2003, s.196).

Internet byl z počátku používán pouze lidmi z akademického světa. Podle původní představy měly být jeho obsahem pouze informace vědeckého a smysluplného charakteru. V devadesátých letech díky nutnosti rozdělení nákladů byl uvolněn i pro komerční účely, a tak zpřístupněn každému.

Internet je ve své podstatě svobodná technologie. Je „odrazem společnosti a člověka, a to v dobrém i zlém, je pouhým odrazem nás samých a jeho obsah vypovídá nejvíce o tom, jací jsme my sami“ (Šmahel, 2003, s. 9). Proto jsme zodpovědní za vše, co na internetu zveřejníme, ať už prostřednictvím článku, příspěvku do diskuse, chatu nebo e-mailu. Během svého života jsme totiž všichni dárci informací a zároveň i jejich příjemci. Naš mozky neustále přijímají a zpracovávají informace. Někdy se tak děje podvědomě, jindy prostřednictvím komunikace tváří v tvář nebo prostřednictvím komunikace elektronické. Internet odráží rozdílnosti našeho lidského myšlení. Stejně jako v životě se tu setkáváme s myšlenkami a jevy, které našemu smýšlení vyhovují, ale i s těmi pro nás nepřijatelnými, ilegálními. Na internetu můžeme totiž najít nejen dobročinná občanská sdružení, zájmové kroužky, spolky pro ochranu zvířat, ale také jak pěstovat marihuanu, dětskou pornografii, a jiné další perverze, které si dokáže lidská mysl představit a vymyslet.

1.2. Umělá a přirozená inteligence

Samozřejmě dnes je nutné se zamýšlet i nad tím, v jaké míře se může podílet současné médium (počítač) na formování lidského vědomí?

O lidském mozku toho totiž víme stále poměrně málo. S určitostí ale můžeme potvrdit, že funguje na úplně jiném principu než současné počítače. O vztahu mozku člověka a počítače se zmiňuje Koukolík v knize „Já o vztahu mozku, vědomí a sebeuvědomování“, ale dříve, nežli budu citovat rozdíly z jeho knihy, myslím si, že je třeba si uvědomit jeden základní fakt. Tím mám na mysli hierarchické uspořádání, na jehož vrcholu je člověk a někde hluboko pod ním je počítač - stroj, který funguje na základě lidmi dodaných příkazů. Na rozdíl od počítače je naše lidské tělo s řídicí jednotkou komplexním systémem, který je schopný díky myšlení fungovat sám od sebe. Člověk je schopen vytvářet nové hodnoty jen na základě přemýšlení.

Koukolík (2003, s.292) uvádí tyto rozdíly o vztahu mozku a počítače: „Ten nejzákladnější je rozdíl mezi živým a neživým systémem. Jednotlivé tranzistory jsou homogenní, nechovají se adaptivně, jsou to „prvky“. Jednotlivé nervové buňky nejsou homogenní, neurony se chovají velice adaptivně. Vzájemné zapojení „prvků“ v počítači je v poměru jedna ku dvěma až třem. Na povrchu jediné pyramidové nervové buňky je naproti tomu tři až pět tisíc synapsí.

V počítači lze oddělit hardware od software, v mozku nikoli – jde o rub a líc jedné mince. Počítač je konstruován jednou provždy, „zadrátován na tvrdo“. Mozek se naproti tomu celoživotně staví, dostavuje, opravuje a přebudovává.

I když se činnost mozku dá dobře přirovnat ke zpracování informací a výpočetní aktivitě počítače, jde o činnost, která se hluboce odlišuje od všech současných, byť masivně paralelních výpočetních systémů zejména složitostí své struktury a dynamikou probíhajících operací.“ To znamená, že počítač nemá žádné vědomí, žádné komplexy, není schopen ani žádných emocí. Umělá inteligence nikdy nebude mít vlastnosti slučitelné s životem. V čem tedy tkví podstata člověka? Odpovědí je - v myšlení. Bez této schopnosti by člověk nebyl člověkem.

Přestože detailně funkci mozku dosud neznáme, i v tomto směru se naše poznání neustále vyvíjí. Víme již, že myšlení má přímou souvislost se vzruchy procházejícími spoji neboli synapsemi mezi mozkovými buňkami. Mozkové neurony se vyvíjejí hlavně před narozením, během života se již jejich počet výrazným způsobem nemění, zatímco v počtu synapsí může docházet k podstatné změně, protože tento proces je dynamický a žádný spoj není nikdy neměnný. To znamená, že je možno vznik i zánik spojů v kterémkoliv věku do jisté míry ovlivňovat. Zvláště u dětí v období jejich osobnostního vývoje. Stejně jako se cvičením zdokonaluje svalová hmota i nervové spoje se častým používáním zkvalitňují, zesilují a mohou se větvit, a tak vznikají spoje nové. Výrazný podíl na vzniku nových synapsí nemají jen genetické informace, ale také podněty přicházející z vnějšího sociálního prostředí.

Když nad touto problematikou uvažují, představují si, jaké mapy vznikají v hlavách dětí, které celé hodiny, den za dnem, rok za rokem používají internet. Jak se může adaptovat mozek dítěte, v tak velkém počtu přijímaných informací? Vždyť výše uvedené teorie McLuhana a Koukolíka jednoznačně potvrzují, že každé médium má vliv na lidské myšlení.

Možná právě z nich se pak rekrutují ti, co jsou schopni klidně zastřelit učitele, když se jim nelíbí. „Jako bychom přestali chápat, že lidský život je dar, kterému předcházeli víc než dvě miliardy let vývoje. Jako bychom hromadně začínali milovat pouze věci, vzrušení a smrt“ (Koukolík, 1994, s. 93).

Dle Piageta má zdravý lidský mozek ve všech stádiích vývoje přirozenou snahu být aktivní, a tak poznávat stále něco nového. A, jak již se zmiňuji výše, vše nové přichází v podobě podnětů z vnějšího světa.

Každá osobnost či individuum je soustavou vnitřních podmínek, které rozhodují o tom, jak zpracováváme podněty z vnějšího prostředí a jak na ně reagujeme. Na utváření osobnosti působí jak dědičnost, tak fyzikální vlivy prostředí, ale především výchova a společnost.

2. Vlivy prostředí

Prostředí může působit i jako rozlišující faktor, protože na určité situace mohou někteří jedinci reagovat standardním způsobem, ale jiným může způsobovat problémy, které se následně projeví v jejich celkovém vývoji. Pokud bude ale bude narušena dědičná dispozice, nestačí působení prostředí k tomu, aby se žádoucí schopnosti dítěte rozvinuly.

Jiným způsobem se bude vyvíjet dítě, u něhož jsou sice dědičné faktory v normě, ale působení prostředí je nepřiměřené. Takové dítě se nemůže vyvíjet standardním způsobem. (Např. zanedbávané nebo týrané dítě se bude vyvíjet odlišným způsobem než dítě, které vyrůstá v plně funkční rodině). Potom mohou působit vlivy prostředí jako spouštěcí mechanismus různých psychických poruch a právě působení prostředí určuje, do jaké míry se bude daná psychická odchylka rozvíjet. „Rozvoj poruchy je vývojovým procesem, jenž závisí na vzájemném vztahu míry odolnosti, resp. zranitelnosti jedince, a souhrnu různých vnějších vlivů, zátěžových i protektivních faktorů“ (Vágnerová, 2004, s. 43).

Počátek lidského jedince je určen početím neboli splnutím zárodečných buněk otce a matky. V tomto okamžiku získá lidský jedinec od každého polovinu své genetické výbavy, která je již v procesu utváření osobnosti neměnná. Nový lidský jedinec se v prostředí matčina lůna stává poměrně brzy aktivním organismem. Snaží se reagovat na podněty zvenčí, dovede rozeznat hlas matky a vnímá i její dotyky.

Po svém narození je dítě odkázáno na své rodiče, protože bez cizí pomoci je bezmocné a neschopné přežít, je relativně „nehotové“. Lidskou osobností se stane teprve až pod vlivem svého sociálního prostředí (rodiny) a pod vlivem sociální interakce (rodiče – dítě). Musí se totiž naučit základní pravidla fungování společnosti a základní způsoby chování. Tento proces, ve kterém se člověk v důsledku aktivního styku se společenským prostředím vyvinul z biologického tvora v osobnost, je označován procesem

socializačním. Již v prvních letech života dochází k rozvoji osobnosti pomocí sociálního učení, které je realizováno prostřednictvím rodinného prostředí.

2.1. Prostředí rodiny

Pro vývoj dítěte je nejvýznamnějším kontaktem, kontakt matky a otce. Čím je dítě mladší, tím je jeho závislost na rodičích silnější a právě nejranější vývojové období tvoří základ pro celý jeho vývoj i život.

Rodina je první nenahraditelnou institucí, která se podílí pokud možno tím nejlepším způsobem na vývoji svého dítěte. Je „místem uspokojování citových potřeb, místem přerozdělování ekonomických hodnot, místem konzumu a rekreace“ (Matoušek, 2003, str. 34).

V. Labáth (Labáth, 2001, s.95) charakterizuje rodinu dle základních psychosociálních funkcí, jimiž jsou:

- Vzájemné a komplexní uspokojování biologických, psychických a sociálních potřeb
- Socializace
- Formování základních životních postojů a hodnotové orientace
- Formování vlastní identity a vztahu k sobě samému

Každý jedinec je ovlivněn prostředím, v němž prožil své dětství. Nepostradatelnou podmínkou pro zdravý duševní a tělesný vývoj je přítomnost obou rodičů. Dítě se učí nejen sociálním dovednostem, ale také své sexuální roli. Dítě se učí od rodiče stejného pohlaví chování ve vztahu k příslušníkům opačného pohlaví. V případě, že nemá takovou možnost může dojít k deprivaci.

Deprivace je chápána jako dlouhodobé nenaplnění důležitých potřeb, čímž může brzdit a deformovat vývoj dětské osobnosti. Vágnerová (2004, s. 53) definuje deprivaci jako „stav, kdy některá z objektivně významných potřeb, biologických či psychických, není uspokojována v dostatečné míře,

přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu.“ Mezi základní lidské potřeby nepatří pouze jídlo, pití, spánek apod., ale také láska, vzájemný citový vztah mezi matkou a dítětem. V důsledku neuspokojení potřeby spolehlivého a jistého citového vztahu může vést k citové deprivaci dítěte. Může ovlivnit jeho další rozvoj osobnosti, jeho vztah k sobě samému, ale i ke druhým lidem. Potlačováním impulsů náklonnosti a lásky k dítěti se mohou do popředí dostávat impulsy agresivity, které pak mohou fungovat jako spouštěcí mechanismus nevhodného chování dítěte. V reálném světě pak může být dítě agresivní vůči jiným lidem, např. ke spolužákům.

Agresivně se mohou chovat, ale i ti, jejichž výchova byla od dětství založena na opakovaném, v podstatě neodůvodněném trestání, necitlivém zacházení a urážejícím ponižování. Tyto děti si mohou počínat vůči svému okolí obdobně násilným způsobem, jako se chovali jejich rodiče k nim. Svoji moc si mohou vynutit nad spolužáky pomocí výhrůzek a bitím.

V prostředí počítačových technologií se může dítě zbavovat svého nadměrného napětí ve slovních diskusích na internetu nebo v počítačových hrách. Svou roli zde hraje i to, že internet je prostředím anonymním a nezralý uživatel si tedy snáze dovolí to, co by v reálném prostředí nemohl a možná ani nechtěl. Nebezpečím pro zdravý vývoj dítěte může být násilí prezentované v počítačových hrách. Podněty agresivního chování mohou vyvolat dojem, že jde o běžnou normu chování a důsledkem nevědomého obranného mechanismu se může dítě s postavou počítačové hry ztotožnit a přejímat od ní agresivní chování. Svou roli hraje i to, že se dítě nesetká s faktem, že agresivní chování způsobuje oběti bolest. Myšlení dítěte mladšího školního věku je totiž konkrétní a vázané na reálnou skutečnost. Počítač a internet se mohou stát jedním z ovlivňujících faktorů agresivního jednání, ale zásadní vliv na chování dítěte je příklad rodičů a jejich postoje.

2.1.1. Krize rodiny

Současná doba však více hovoří o tzv. „krizi rodiny“, která se rozpadá, což je patrné ze statistiky rozvodovosti. Dnešní otcové jako by ztráceli své tradiční postavení. Po staletí byl otec ochráncem rodiny, staral se o její bezpečnost, o její obživu a zprostředkovával komunikaci s vnějším světem. Platilo, že „matka vede dítě k člověku a otec k lidem“. Otec byl modelem pro utváření životních postojů svých dětí. Dnešní rodina již není závislá na otcově síle ani na otcově ekonomickém přínosu. V mnohých rodinách je otec tělesně přítomen, ale společensky jako by tam nebyl. Manželství, či jakýkoliv vztah mezi mužem a ženou se dnes zakládá více na majetku, růstu bohatství, na úspěchu v zaměstnání než na dříve rozhodující citové vazbě. Spousta rodin se pak přizpůsobuje těmto novým podmínkám a prohlubujícím se sociálním a ekonomickým rozdlům. Z tohoto důvodu se mění i stereotypy, které určovaly role mužů a žen. Přijímáním těchto skutečností je ovlivněna podoba současného rodinného života.

Rodinný život jako by upadal s citovou intimitou, jež přináší všem účastníkům životní uspokojení. Neztrácí zde člověk vědomí vlastní identity, příslušnost k celku? Proč se jeho vnitřní rozměr soustřeďuje jen na individuální uplatnění a přebírání spotřebních vzorců chování? Mechanismy založené na mravních hodnotách jako by byly nahrazeny tržními mechanismy. Všude kolem nás jsou leasingy, splátky, věci na jedno použití. Životní hodnoty jsou ovlivňovány médii a spotřebou. Auto se ojezdí a kupuje nové, není třeba o ně moc pečovat. Vztah mezi lidmi je často modifikován potřebou užívat si. Zamilovanost je považována za důležitější než láska. A když se ukáže jaký partner je, tak se zamilovanost vytrácí. Touha je důležitější než péče o druhého. Když se partner obnosí, hledá se partner nový. Vytěšňováním mravních mechanismů tržními mechanismy klesá význam rodiny, sociálních hodnot a Boha. Obecným trendem v dnešní konzumní společnosti se pak může stát hédonismus individualismus, posílený preferencí hodnot „užít si“ v konfrontaci s hodnotou „zdokonalit sám sebe“.

2.1.2. Rodinná výchova

Rozvoj dětské osobnosti souvisí s rodinným přístupem k výchově dítěte. Záleží na vztahu rodičů k dětem, záleží i na způsobu kontroly dítěte, která zahrnuje tresty a odměny související s jeho chováním. Pomocí kombinace těchto přístupů získáváme tři základní typy rodinné výchovy:

1. Demokratická výchova
2. Autoritativní výchova
3. Liberalistická výchova

1 ad) Demokratická výchova se vyznačuje kladnými citovými projevy a přiměřenou kontrolou, dítě je v rodině respektováno. Tato výchova může vést k vytvoření osobnosti vnitřně vyrovnané, samostatné a zdravě sebevědomé.

2 ad) Autoritativní výchova je charakteristická přísnými tresty i za drobné přestupky dítě citově zanedbávané, a výrazně omezuje jeho individualitu. Tato výchova vede k vytvoření vnitřně labilní osobnosti s projevy agresivity.

3 ad) Liberální výchova je charakterizována jako uvolněná výchova – dítěti je vše povoleno. Při této výchově chybí dítěti řád, dítě není trestáno a jeho nevhodné chování je přehlíženo.

Různé formy výchovy mohou v té či oné formě usnadňovat nebo naopak ztěžovat život a vývoj v dospělého člověka. Děti s nepříznivým způsobem výchovy v rodině mohou být osudově determinovány k nepříznivému vývoji a životu v dospělosti.

Co dělat? Předně zajímat se o své děti. Výchova nespočívá pouze v trestání a pochvalách, daleko více budeme své děti vychovávat, když s nimi strávíme společný čas, když s nimi něco vytvoříme, něco si zahrajeme, nebo

namalujeme, tak je naučíme sebeovládání, odpovědnosti, ale i flexibilitě a tvořivosti. Nevadí, že nemáme zahradu, dílnu či chatu, máme totiž přírodu. A pokud si uděláme na děti čas, je to ten nejlepší výchovný přístup, kterým můžeme ovlivnit i jejich budoucí vývoj.

Každý čas strávený společně, dává totiž dětem i rodičům nepoměrně více (pocit sounáležitosti, láska, bezpečí), nežli v rodinách, které místo společné hry tráví dlouhé hodiny u televizní obrazovky nebo u monitoru počítače. Veškerý jejich kontakt se světem pak mají tyto děti zprostředkovan pomocí sdělovacích prostředků a jejich život pak připomíná roli pasivních diváků, ..., které do svých sedmnácti let zhlédnou 100 000 násilnických činů, čím dál dokonalejších, nesmyslnějších, barevnějších, vynalézavějších, ledovějších a surovějších spolu s neznámým počtem nejobludnějších hororů a pornografií“ (Koukolík, 1994, s.93).

Spokojenost malého dítěte spočívá v tom, že vnímá svět svými očima a jeho svět je malý. Světem je mu domov rodičů, náruč matky nebo dětský pokoj, kde si může hrát. Tam se cítí v bezpečí. Tlak sociálního prostředí však může tuto dětskou jistotu narušovat. „Odnětí jisté citové vazby a její náhrada vazbou nejistou je základní deprivací“ (Koukolík, 1994, s.88). Proto lidský život vyžaduje zakotvení v pevných spolehlivých svazcích, ve svazcích skutečných, a proto je v nás zakořeněna potřeba našeho malého světa a našeho domova.

Přemýšlím, jak by to dopadlo kdybych se narodila a vyrůstala obklopena pouze přístroji, o které není třeba se soustavně starat, které neumějí reagovat dotykem, odměňovat mě láskou, asi bych si zvykla na jednoduchost úkonů a možná bych nezatoužila po rodině a stát se matkou.

2.1.3. Hodnotová orientace rodiny

Počet dětí, které sedí před monitorem počítače roste a volný čas trávený společnými hrami s rodiči nebo kamarády jako by se stal nemoderní záležitostí. Vybíjenou už nikdo nehraje a jít na borůvky do lesa, to je prostě nuda. Tyto aktivity nemohou konkurovat počítači, internetu a televizi. Dnešní děti se raději pochlubí novou počítačovou hrou, nebo si jdou něco najít na internetu. Pro dnešní děti se staly počítače, internet a další technické zázraky samozřejmostí.

To, jakým způsobem bude dítě k internetu přistupovat záleží především na tom, co jej zajímá, a to co jej zajímá? Je z velké části dáno prostředím, v němž žije. Svou roli hraje opět funkce rodiny, především vytvořené rodinné zázemí. Záleží na povolání, na vzdělání rodičů, na jejich ekonomickém příjmu, na počtu dětí v rodině a v neposlední řadě i na zajištění podmínek k bydlení. Nejvýraznějším kritériem v hodnotové orientaci rodiny je kritérium vzdělanostní úrovně obou rodičů. Rodiče s nižším vzděláním upřednostňují materiální hodnoty a soukromé podnikání. U rodičů se středoškolským vzděláním dominuje reprodukční orientace (děti a rodina) a vysokoškoláci preferují vzdělání a společenské postavení. Z tohoto usuzuji, že prostředím podporujícím počítačovou gramotnost budou spíše skupiny s vysokoškolskou vzdělanostní úrovní, popř. středoškolskou. Dalším kritériem bude i příjem rodiny. Je pochopitelné, že rodiny s nízkým příjmem si nemůžou zakoupit počítač a další jeho vybavení a připojit se na internet. Tito lidé bez vzdělání a bez počítačové gramotnosti mohou způsobit postupnou společenskou marginalizaci svého dítěte.

2.2. Prostředí školy

Nástup do školy je důležitý předěl v životě dítěte, které vystupuje ze světa her a vstupuje do světa povinností. Většina dětí je pro nástup do školy dostatečně zralá v šesti až sedmi letech. Pro děti a rodiče to bývá událost i velká životní změna, která odstartuje mobilizaci celého adaptačního systému

dítěte. Jak dlouho bude tato adaptace trvat, záleží na temperamentu dítěte, na rodinném a školním prostředí.

Snad každý z nás si vzpomene na chvíle, kdy šel poprvé do školy. Při vstupu do školy jsme si museli zvyknout být delší dobu bez matky, otce a sourozenců, vyrovnat se s požadavky kázně, přijmout autoritu učitele, soustředit svou pozornost na výuku a v neposlední řadě se začlenit mezi spolužáky.

2.2.1. Vývoj poznávacích procesů dítěte

Toto věkové období je další fází přípravy na život ve společnosti. Dítě postupně opouští svůj egocentrismus a začíná respektovat, že není středem všeho dění, ale že je členem lidské populace. Na počátku školního věku se mění způsob jeho poznávání, mění se jeho uvažování a dochází k přechodu na tzv. úroveň konkrétních logických operací.

Charakteristickými znaky konkrétního logického myšlení dítěte v tomto věkovém období je schopnost decentrace, konzervace a reverzibility.

Pomocí decentrace má dítě schopnost posoudit realitu podle více parametrů a brát v úvahu rozdílné vztahy a souvislosti. Dítě dokáže uvažovat komplexněji, dovede svoje znalosti určitým způsobem uspořádat. Decentrace se projevuje v hodnocení sama sebe, ale i druhých lidí. S rozvojem decentrace souvisí i vývoj autoregulačních mechanismů volního charakteru, které se projevují schopností vzdát se aktuálního uspokojení ve prospěch hodnotnějšího cíle.

Konzervace se projevuje jako vědomí trvalosti určitých objektů, jejich znaků, či vlastností množin. Dítě již dovede pochopit stálost podstaty určitého objektu či množiny objektů, i když se změní jejich vnější vzhled. Dále jsou schopné tyto objekty i klasifikovat a třídit.

Významnou složkou proměnlivosti je také vratnost neboli jinak reverzibilita. Dítě školního věku začíná postupně chápat zpětnost různých proměn. Chápe časovou nevratnost, ví, že čas ubíhá jen jedním směrem.

S rozvojem poznávacích procesů jsou děti schopné brát v úvahu více informací, které již rozlišují a banální informace vyřazují. Rozvíjí se metakognice – znalosti a zkušenosti s poznávacími funkcemi. V důsledku takto získaných zkušeností se u dětí mladšího školního věku postupně mění způsob chápání složitějších otázek a postup jejich řešení.

Dítě je pozornější, vytrvalejší a o vše se důkladně zajímá. Zvyšuje se kapacita paměti a rozvíjejí se paměťové strategie, které jsou předpokladem úspěšného učení a zapamatování. K rozvoji paměti výrazně přispívá i vývoj jazykových schopností. Školákovi se postupně zvyšuje objem slovní zásoby.

V průběhu školních let u dětí prvního stupně základní školy dochází k postupnému zrání centrální nervové soustavy, která se projevuje změnou reaktivity a zvyšováním emoční stability. Děti dokážou více ovládnout své emoce, rozvíjí se emoční inteligence. Jsou schopné rozlišovat kvalitu, intenzitu i délku trvání svých pocitů.

2.2.2. Role školáka

Role školáka je automaticky získaná a postoj dítěte k ní je dán: mírou identifikace s touto rolí a mírou sociální prestiže, kterou mu tato role přináší. Ocitá se ve dvou dimenzích. První dimenzí je role žáka. Dítě je členem určité školy a třídy, a druhou dimenzí je role spolužáka, která vymezuje vztahy k ostatním dětem ze třídy.

Role školáka přináší zásadní změnu v jeho životním vývoji spojenou s řadou zátěží, které musí dítě zvládnout. Škola je pro dítě novým prostředím, ve kterém není jednoduché se orientovat. Je spojena s nutností se osamostatnit. Škola se podílí na socializaci dítěte jiným způsobem, nežli rodina. Ve škole musí dítě respektovat normy a určité způsoby chování, což souvisí s přijetím zodpovědnosti za vlastní jednání. Ve vztahu ke spolužákům nemá dítě zvýhodnění jako doma. Ve škole je dítě nuceno si svoji roli dobýt a svoje aktuální potřeby musí korigovat s ohledem na kolektiv. Třída je referenční

skupina sloužící ke srovnávání výkonu i jiných projevů. Dítě ve škole usiluje o pozitivní hodnocení, a proto se snaží, aby jeho výkon někdo ocenil, ať už jsou to rodiče či učitelé. Erikson chápe tuto fázi vývoje jako fázi pýle a snaživosti proti pocitu méněcennosti. „Selhání ve škole může být rozhodující nejen z hlediska sebepojetí, ale i pro další životní směřování“ (Vágnerová, 2005, s.237). Pocit vlastní hodnoty je pravděpodobně nejdůležitější aspekt vývoje dítěte.

2.2.3. Vývoj morálního vědomí dítěte

Úspěšné přizpůsobení se škole vyžaduje od dítěte schopnost respektovat hodnotový systém, z něhož škola vychází. Většina začínajících školáků ví, jaké chování je správné a nesprávné, ale jejich osobní morálka je prozatím rigidní.

V této fázi morálního vývoje jsou děti odkázány povětšinou na rozhodnutí dospělého, který určuje správnost jejich chování. Jsou závislé na názoru autorit, zvláště jde-li o osoby citově významné pro dítě (rodiče).

Dítě mladšího školního věku si vykládá normy egocentricky, ve vztahu k sobě. Soustředí se na vlastní uspokojení, protože důležitým faktorem pro něho je právě odměna. Může se ale stát, že zakázané chování je pro dítě lákavější představa uspokojení než hrozba trestu. Např. Internet může být výborným pomocníkem pro výuku. Má to však svá úskalí. Jedná se o zatím nejsvobodnější prostor pro výměnu informací a ne vše je vhodné pro oči a uši šestiletého dítěte.

Vývoj morálního vědomí a jednání je regulován a ovlivněn kognitivním vývojem jedince. J. Piaget (1998, s.261) rozlišil dvě stadia morálního vývoje dítěte:

1. Heteromní (jednání je určováno normami převzatými od druhých lidí)
2. Autonomní (jednání je určeno zvnitřněnými normami jedince)

Z počátku se tedy dítě podřizuje vůli rodičů nebo dospělých, aby se vyhnulo trestu, později jsou jeho morální normy v jeho vlastní vůli již obsaženy. Vyšší úroveň jednání, které je regulováno již tzv. interiorizací morálních norem, dítě dosahuje právě až ve školním věku.

2.2.4. Ohrožení morálního vývoje dítěte

Ochranu proti perversím a dalším mravním pokleskům udržují lidé pomocí vnějších vodítek v mravních hranicích, které jsou udržovány autoritami (rodiče, učitelé).

Každý člověk dělá někdy potají věci, které jsou za hranicí obecně přijaté a dotyčným zvnitřněné a osvojené normy, a které jsou považovány za neslušné a nemravné. Pokud tuto normu sdílí a dopustí se něčeho nemravného, začne ho tížit svědomí. V případě, že skutky vyjdou na povrch, pocítí stud a zahanbení. Projevená lítost a snaha věc napravit spolu s předsevzetím, že se to už nikdy nebude opakovat, z člověka snímají tíhu provinění a osvobozují jej pro možnost zařazení mezi ostatní. Děti si takové hranice osvojují právě v průběhu svého vývoje. Pokud si ovšem na internetovém webu prohlíží stránky např. s pornografickými obsahy, jeho vědomí nesprávnosti může slábnout a může dojít k posunu mravních hranic. Dojde k zvrácenosti jeho lidského svědomí, postojů a chování. Děti pak postupně ztrácejí svá morální vodítka, a pokud rodiče nebo učitelé mlčí, anebo ztratili vliv, můžou být děti v tomto ohledu vážně ohroženy. Ohrožené dítě potenciálně ohrožuje svět - může z něho totiž vyrůst člověk, který nejenže se nebude podílet na stavbě tohoto světa, protože se tomu nenaučil, ale který bude jeho zkázou.

A tak v rodině mnohdy začíná destrukce přirozeného světa dětí, jež se může stát poruchou zakotvení lidské existence a jež se pak ve svých důsledcích může promítnout do jejich přítomného či budoucího jednání.

2.2.5. Utváření postojů u dětské osobnosti

Dítě přijímá postoje v rámci socializačního procesu, během sociálního učení. Giddens (Sociologie, 1997, s.39) označuje socializaci jako proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře.

Při utváření postojů je dítě ovlivňováno osobnostní charakteristikou, dosavadními životními zkušenostmi, podmínkami sociálního prostředí a rodinným zázemím. Především rodiče dítěti ukazují, co je správné, a naopak, co je negativní.

Postoj je hodnotící stanovisko. Když si postoj dítě uvědomí, začne chápat, jak vnímat svět, utvářet si představy, co je správné. Tyto představy ovlivňují jeho chování, jsou totiž směsicí norem, očekávání a stereotypů a hodnotí přijatelnost či nepřijatelnost chování. Dětské představy ovlivňuje způsob výchovy, rodiče, učitelé, televize či internet. Vzhledem k tomu, že jsou hluboko v jejich podvědomí – nejsou si děti obvykle svých postojů vědomi. Habermas (1970) nazývá podvědomé a nevědomé hodnoty a postoje „předsloví pojetí.“

Utváření postojů je komplikovaný proces, do kterého jsou zapojeny i ostatní motivační síly, zejména potřeby, ale i sociální aspekty jako je např. příslušnost k určité sociální skupině (rodině), vliv školního či internetového prostředí atd.

Dle Vágnerové (2004, s.292) je každý postoj tvořen třemi základními složkami:

- **Složka kognitivní**, to znamená souhrn informací a z něho vyplývající názor na situaci či objekt, k němuž jedinec zaujímá nějaký postoj.
- **Složka citová**, tzn. význam této situace či objektu pro daného jedince, který projeví emocionálním hodnocením, prožitkem, jaký tento podnět obvykle vyvolává. Ten může být příjemný nebo nepříjemný a vzhledem k tomu lze rozlišovat pozitivní či negativní postoje, které mívají různou intenzitu. Afektivní složka postoje může dost zásadním způsobem

ovlivňovat rozumové hodnocení, děje se tak prostřednictvím výběru příslušných podnětů, ale i jejich interpretací či eliminací (vytěsněním). Vede k zaměření na takové informace, které ji budou potvrzovat. Určuje rovněž motivační charakter postoje a z toho vyplývající zaměřenost chování.

- **Složka konativní**, která je vnějším projevem postoje, je to tendence reagovat, resp. jednat určitým způsobem

Internet do života dnešních dětí patří a významným způsobem jejich život ovlivňuje. Podle dat z výzkumu Dr. Saka tráví dnešní mladá generace (37,18 hodin za týden) převážnou část svého volného času doma, mezi médii (počítač, internet, televize, tisk). „Představy o vlivu médií na postoje vycházejí z předpokladu, že média jsou schopna obsahy, které nabízejí, vytvářet a formovat názory, postoje a přesvědčení uživatelů“ (Jirák a Kópplová, 2003, s.177). Média předvídají soubor žádaných postojů, které mohou být přebírány většinou členů mladá generace. Důvodem je, že prodej veškeré kultury pro děti dnes obstarávají mamutí společnosti, které vlastní televizi, kabelové kanály apod. Dívají se na trh mladá generace jako na impérium, které chtějí ovládnout filmy, internetem a reklamou. Média sledují děti a pak jim prodávají jejich podobu. Děti pak sledují tyto obrazy a usilují o to, stát se někým, co viděl v reklamě, na internetu či v televizi.

K tomu, aby dítě zaujalo správný postoj, potřebuje určitou vyzrálост nejen duševní, ale i rozumovou. Musí se rozhodnout mezi tím, co je správné a co negativní, ať už z hlediska pocitu či zkušeností. Mělo by si vybrat a zvolit své osobní stanovisko, které je možno charakterizovat jako postoj k danému ději, k svému životu, k lidským vztahům apod.

V. E. Frankl jasně řekl, že člověk musí převzít odpovědnost za smysl svého života. „Život člověka má smysl až do „in ultimus“ – tedy dokud dýchá, dokud je při vědomí, nese odpovědnost vůči hodnotám, i kdyby to byly pouze hodnoty postoje. Pokud má vědomí, má odpovědnost. Jeho povinnost

realizovat hodnoty ho neopouští do posledního okamžiku jeho existence. Ať už jsou možnosti realizace jakkoli omezeny, realizovat postojové hodnoty zůstává ještě vždy možné. Tak se také ukazuje platnost věty, z níž jsme vyšli: být člověkem znamená být vědomým a být odpovědným“ (Frankl, 2006, s.62).

Vše záleží i na podmínkách a složitosti okolí, ve kterém dítě žije. Pokud dítě bude většinu svého času věnovat počítači a internetu, může se stát, že si ani neuvedomí, že jeho postoj už není jeho vlastním postojem a jeho hodnoty a cíle bude určovat reklama, móda nebo peníze. Dítě se tak může nevědomě stát jakýmsi doplňkem počítačové technologie „s důsledky pro jeho myšlení, cítění a prožívání“ (Sak, 2004, s. 201).

Proto by byla ...,škoda, kdyby člověk za zmnožení svých možností novými informačními a komunikačními technologiemi zaplatil poklesem či ztrátou takových kvalit, jako je duchovní rozvoj, vnitřní svět člověka a jeho tvořivost“ (Sak, 2004, s. 211).

Jakákoliv smysluplná činnost, při které se počítá s reakcí druhých lidí je nazývána ve Weberově pojetí jako „sociální jednání“.

Max Weber sociální jednání rozlišuje na:

- **Účelově racionální** – je určené uvažováním o cíli, prostředcích a vedlejších účincích určitého jednání.
- **Afektivní jednání** – je určené aktuálními afekty, náladou a citovými vztahy. „Afektivně jedná ten, kdo uspokojuje svou potřebu aktuální pomsty, aktuálního požitku, aktuálního odevzdání, aktuální kontemplativní blaženosti nebo odreagování aktuálních afektů“ (Weber, 1998, s.157).
- **Hodnotově racionální jednání** – je určené vědomou vírou a vlastní hodnotě určené určitému jednání. Tyto hodnoty jsou vytvářeny např. díky etickému, filozofickému či náboženskému přesvědčení. „Čistě hodnotově racionálně jedná ten, kdo bez ohledu na předvídatelné následky jedná ve službě svého přesvědčení ohledně toho, co se mu zdá přikazovat povinnost, důstojnost, krása...“ (Weber, 1998, s.157).

Naproti tomu Habermas ukazuje, že je důležité navazovat živé vztahy, ve kterých může dojít k vzájemnému porozumění.

Na základě Weberovo pojetí „sociálního jednání“ rozlišuje D. Katz (1960) následující funkce postojů:

- **Instrumentální funkce:** Postoje, které zastáváme z praktických důvodů. Tyto postoje vyjadřují zvláštní případy naší obecné touhy po dosažení prospěchu nebo odměny a přání vyhnout se trestu.
- **Ego-defenzivní funkce:** Postoje, které nás chrání před úzkostí nebo kompenzují negativní složky sebepojetí tím, že podceňují negativní vlastnosti, které si subjekt připisuje (např. nedostatek odvahy nebo důvěry). V souvislosti s pojmem „pocit méněcennosti“ je dnes všeobecně znám Alfred Adler. Pokud člověk necítí, že někam patří, uvěří, že není dost dobrý a cítí se méněcenný. Chování, které je v zajetí těchto pocitů, se nazývá kompenzační. Může jít o zcela nevinné dohánění nějakého vlastního nedostatku.
- **Hodnotově - expresivní funkce:** Postoje vyjadřující naše hodnoty. Postoje jsou odvozeny od hlubší hodnotové orientace či od sebepojetí, vykazují tendenci k vzájemné konzistenci.
- **Kognitivní funkce:** Postoje, které nám pomáhají vytvářet si názor na svět. Vnášejí řád do rozmanitých informací, jež musíme v denním životě vstřebat. Podle Alfréda Schütze „...je to dáno tím, že všichni lidé mají k dispozici určitou zásobu vědění. Toto vědění, jehož se člověku dostává v průběhu socializace, představuje sumu užitečných receptů, které předepisují, jak si v jaké situaci počínat a co si o čem myslet. Celý život se skládá ze sérií více či méně typických situací a pro každou existují předpisy, jak se v ní zachovat. Díky tomu má člověk pocit, že bezpečně ví, co znamenají jednotlivé předměty, události i lidé, jak je třeba s těmito předměty zacházet a jak je třeba se

vůči těmto lidem chovat. Podobné „recepty“ má na to, co znamená příroda, společnost, popřípadě bůh“ (Keller, 1994, s.129).

„Negativní vlivy prostředí, především rodiny, zvyšují riziko rozvoje nežádoucích postojů a způsobů chování. Může jít o nápodobu nežádoucího chování, o přijetí odlišného hodnotového systému nebo o důsledky citového strádání či celkového zanedbávání“ (Vágnerová, 2002, s. 288).

2.2.5.1. *Rozdíl mezi postoji a motivy*

Od motivů bezprostředně usměrňujících jednání se postoje liší vyšší mírou trvalosti a obecnosti. Motivy se v běžném pojetí vyskytují, a tedy existují pouze tehdy, když aktuálně vyvolávají určité chování, zatímco postoj přetrvává i v období nečinnosti. Dílčí různorodé a přechodné motivy mohou působit současně v rámci jednoho základního postoje. Co motivuje dítě školního věku k využívání internetu? Je to zábava, odreagování, odpočinek, anonymita, anebo že to poskytuje bezpečný prostor, kde mohou dělat vzrušující věci a přitom zůstat v bezpečí svého domova. Myslím si, že výše uvedené důvody tomu nasvědčují.

3. Dítě a internet

„Zatímco osvojení knihy lidstvem trvalo staletí a bylo spojeno s postupným osvojením dovednosti číst a technickým rozvojem tisku...“ (Sak, 2004, s. 183) internet pronikl do lidské společnosti během života jedné generace. V posledních letech se internet rozrostl i k nám a nabídl tak lidem možnost propojení s celým světem.

Zatím žádná ze současných informačních technologií není schopna v tak krátké době dodat tak veliké množství informací jako internet. Tím, že pohltit ostatní média jako je televize, tisk a rozhlas vytvořil jakousi mediální symbiózu, aby uživatelům nabídl nejen své informace k přečtení, k poslechu, ale také ke zhlédnutí.

V posledním desetiletí si internet udržuje postavení nejdynamičtějšího média. Denně se připojují stovky, ba i tisíce počítačů. Zanedlouho nebude domácnost, ve které by nechyběl internet. Hlavní podíl na připojení k internetu mají většinou nejmladší členové rodiny. Jsou to právě děti, kdo se snaží přesvědčit své rodiče o zakoupení počítače a jeho připojení na globální síť. Dříve si mladí lidé nedovedli představit život bez televize, dnešní děti si nedovedou představit, že by doma neměly počítač připojený na internet. Internet se stává součástí jejich života a postupně začíná televizi nahrazovat. Děti mají k těmto novým technologiím vřelejší vztah, nežli jejich rodiče, protože se snadněji učí tuto techniku užívat.

Pro většinu lidí slouží internet jako prostředek, který využívají v zaměstnání nebo ke své práci, dětem tento virtuální svět poskytuje zdroj zábavy a odreagování. Děti se však s internetem nemusí seznamovat pouze jako s prostředkem pro hry a bezduchou zábavou, ale mohou se třeba zároveň bavit i vzdělávat. „Proto je potřeba rozlišovat nejen jaký druh činnosti jedinec na internetu vykonává, ale také konkrétní typ služeb, kterých na internetu využívá“ (Šmahel, 2003, s.28).

Internet je zneužitelný jako každá lidská aktivita. Může působit jako velice zraňující médium, ale i jako prostředek k získání vědomostí a dovedností ve vývoji člověka.

Proto s sebou přináší jak klady, tak i zápory. Nejdůležitějším faktorem je, jak k němu bude přistupovat dnešní mladá generace, která je touto komunikační technologií obklopena již od počátku svého narození. Záleží hlavně na rodičích, zdali budou své dítě v prostředí internetu kontrolovat, a eliminovat negativní vliv internetové zábavy, která může mít negativní vliv na chování a jednání dítěte. Nejen v prostoru zvaném cyberspace.

3.1. Chat

Chat je komunikační prostředí, které je dostupné prostřednictvím webových stránek. Strukturu webového chatu tvoří systém místností, do nichž mohou účastníci vstupovat. Účastník se buď přihlásí pod svou přezdívku, pod níž je na chatovém serveru registrován, nebo může vstoupit jako host.

Děti se na internetu sdružují na chatech většinou podle věku. Na běžných serverech nacházíme alespoň jednu místnost zvanou např. „náctiletí“, nebo přímo s definovaným věkem. Důvodem návštěvy těchto místností je zábava, s možností navázání kontaktu – seznámení. Problém ale spočívá v tom, že si neuvědomují možná rizika, která plynou z toho, že prakticky cizím lidem prozradí v dobré víře nejen své zájmy, ve snaze najít přátele, ale prozradí jim i svou adresu, a dokonce se neváhají s cizími lidmi setkat.

3.2. E-mail

Elektronická pošta je komunikační prostředek nové doby. Příjemce si může poštu libovolně vyzvedávat kdekoliv a kdykoliv. Je oblíbeným nástrojem komunikace téměř všech uživatelů internetu a děti v tomto směru nejsou výjimkou.

Výhodou e-mailu je jeho rychlost, protože i několikastránkový dopis dojde na druhý konec světa během několika minut, přičemž k dopisu je možné přibalit jakýkoliv soubor (dokument, videozáznam).

Zajímavé možnosti nabízí dětem i jistá hravost, kterou programy pro emailovou poštu nabízejí. Mohou jejich prostřednictvím posílat nejen prostý text, ale také vkládat grafiku a zvuky.

3.3. Přínos a pozitivní vliv internetu

V zemích s pokročilou civilizační úrovní dnes už neexistuje obor lidské činnosti, do kterého by nezasáhl počítač spolu s internetem. Mnozí lidé jsou dnes na počítači a na internetu existenčně závislí. Děti to pochopitelně velmi intenzivně vnímají a chtějí se toho také účastnit. A nejenže chtějí – ony musí. Jestliže dnes ještě může člověk bez počítače přežít, pro generaci dnešních dětí bude určitá míra počítačové gramotnosti součástí základního vzdělání.

Vzdělávací účinek internetu probíhá bez samotného uvědomování dítěte. Internet dětem nabízí nepřehledné množství informací, pomocí nichž si mohou rozšířit své vědomosti, znalosti a dovednosti. Děti tak nemusejí hledat informace v knihovnách, ale mohou studovat přímo z domova.

Anonymita prostředí internetu má také svá pozitiva. Ve virtuálním prostředí mají děti větší odvahu se projevit, jsou výřečnější a otevřenější a mají snahu vyjádřit své názory a pocity. Prostřednictvím internetu mají možnost navázat nové vztahy a kontakty právě s lidmi, kteří sdílí jejich potřeby, zájmy a hodnoty, a proto je internet vnímán i jako prostředí emoční podpory. Anonymita se stává základní proměnou, která ovlivňuje nejen jejich chování, ale i jejich emoce.

Internet umožňuje dětem spojení s celým světem, aniž by musely opustit prostor svého bezpečného domova. Děti mohou komunikovat s lidmi z celého světa, poznávat jiné kulturní prostředí a mají možnost si vyzkoušet i svoji znalost cizího jazyka. Internet ve své podstatě ruší veškerá ohraničení

států na této planetě. Hranice kulturní, jazykové a náboženské. Nabízí tak dětem možnost seznámit se s lidmi, se kterými by se za jiných okolností nepotkaly.

Pro mnohé nemocné lidi je internet jediným možným spojením s okolním světem. L. E. Shapiro (2004) uvádí, že ve Spojených státech amerických existuje počítačová síť, která spojuje dětská nemocniční oddělení, nyní funguje v šesti nemocnicích v zemi. Umožňuje tak vážně nemocným dětem navzájem spolu komunikovat, jako kdyby ležely vedle sebe. Nemocné děti tak mají možnost si popovídat s někým, kdo opravdu chápe, co prodělávají v průběhu své nemoci.

Následkem současného vývoje informační společnosti získává i toto médium zcela nový rozměr v oblasti školství a vzdělávání. Internet je dnes rozšířen do všech typů škol a ročně se počet počítačů připojených na internetovou síť stále rozšiřuje.

Další výhodou oproti ostatním médiím jako jsou např. televize či rozhlas, u kterých je uživatel omezen na čas daného vysílání a dostupnost signálu, u internetu tento jev odpadá. „Sdělení publikované na internetu není závislé na času a prostoru. Je-li sdělení publikováno na internetu, může být v podstatě kdykoliv a kýmkoliv v libovolný čas vyvoláno“ (Sak, 2004, s. 192).

3.4. *Rizika a negativní vliv internetu*

Děti jsou významnou součástí internetového prostředí. Otázkou je, zdali toto prostředí je významné i pro děti samotné. Internet je pro dítě, které se sotva naučilo psát a číst, světem plným informací, ale také světem plným nástrah. Děti jsou citlivými uživateli a při pohybu po internetu jsou zranitelnější nežli dospělí lidé.

3.4.1. Anonymita

O internetu se říká, že je prostředím anonymním. Pokud dítě začne věřit ve svou anonymitu, může se začít chovat úplně jiným způsobem, nežli v reálném světě. Lže, vymýšlí si, případně změní i svou identitu a vystupuje např. pod jiným jménem. Takové chování je způsobeno tím, že dítě nemá strach z potrestání, protože osoby, které s ním nejsou ve fyzickém kontaktu, ho nemohou nijak ohrozit. Děti se někdy „se svou virtuální reprezentací identifikují, používají jedinou virtuální přezdívku, která vyjadřuje podle jejich názoru je samotné, jejich postoje a názory“ (Šmahel, 2003, s.60).

Hlavním nebezpečím pro děti se můžou stát webové stránky s tématy násilnických obsahů, pornografií a počítačovými hrami, protože jejich záměrné působení může změnit nejen postoje dětí, ale i jejich chování. Bohužel tyto stránky nepodléhají žádné cenzuře, která by odstranila jejich škodlivý obsah, jak je tomu možné zabránit u jiných médií, např. noviny neotisknou články od svých čtenářů, které nechtějí publikovat, a televize neodvysílá pořad, který by měl např. rasistický dopad apod.

3.4.2. Počítačové hry

Nejpřitažlivější zábavou pro děti jsou na internetu určité počítačové hry, o kterých se vedou velmi vyhrčené diskuse. Masivní prorůstání počítačových her na internetu intenzitu diskusí jen prohlubuje. Některé počítačové hry mohou být pro děti užitečné, např. logické a strategické hry mohou podporovat rozvoj dětského myšlení, představivost a fantazii.

Na druhé straně největším problémem počítačových her může být jejich agresivní obsah, který se většinou neslučuje s podmínkami reálného života. Hra dítěti poskytuje vzrušení, náhradního společníka (elektronického přítele) a možnosti ovládat role, které by v reálném životě byly společensky sankciované a nepřijatelné. „Na počítači a na internetu v počítačových hrách již dítě pasivně nepřihlíží vraždění, ale jako aktivní subjekt zabíjí“

(www.blisty.cz, 26.11.2006). Uspokojení z výhry mu může ve finále konstruovat jiný svět i odlišnou identitu.

Dítě v průběhu svého vývoje má velkou schopnost identifikace a nápodoby a agresivní hry mohou u dítěte vytvořit odlišný způsob vnímání a chování, který se pak může podílet na jeho postupném znecitlivění ke skutečnému násilí v reálném světě. Rodiče by měli děti sledovat, jaké počítačové hry hrají.

3.4.3. Reklama na internetu

Další oblastí cíleného ovlivňování dětí je také reklama na internetu, která prodělává každým rokem ohromný rozmach. Důvodem je atraktivita internetu. Navíc reklama na internetu neustále roste, protože řadu firem sem táhne její levná cena, která je většinou vždy pod úrovní cen televize. Vždyť klikneme-li na jakoukoliv stránku, tak jejím doplňkem je i reklamní upoutávka. Děti sledují reklamní svět se zájmem. Ovšem reklama a různé upoutávky spíše představují jakési mediální smetiště, které se snaží do živého konzumního světa vtáhnout i takto malého člověka. „Reklama vlastně usiluje ve prospěch hedonizmu a konzumu o vyřazení sociálních regulativů, které člověk interiorizuje v procesu socializace“ (Sak, 2004, s.210).

3.4.4. Pornografie na internetu

Nelze opominout i nebezpečí pornografie. K postihu pornografie lze užít § 205 trestního zákona – ohrožování mravnosti. Bohužel běžná internetová pornografie podle našeho trestního zákona nepodléhá sankcím. Proto je potřeba činit preventivní opatření a upozorňovat tato nebezpečí směrem k široké veřejnosti a především k rodičům, jejichž děti internet používají. Děti školního věku jsou snadno ovlivnitelné. Pornografické obsahy internetových stránek na ně mohou mít nepříznivý dopad. Názorné zobrazení násilných sexuálních aktivit, které mají schopnost vyvolat pohlavní vzrušení, může působit negativně na pozdější intimní život dítěte, popř. na změny postoju

k sexuálnímu chování, protože představování brutality způsobem, který nevyvolá soucit, ochotu pomoci nebo podobný sociální postoj, brutalitu zlehčuje a dělá lidskou osobu pouhým objektem.

3.4.5. Závislost na internetu

Problém nastává, když se pro dítě stane internet skutečně jediným zdrojem sebedůvěry. Může dojít k výraznému nárůstu podílu virtuálního světa v jeho životě a klesne podíl světa přirozeného. Velmi časté používání internetu může významně korelovat s poklesem uživatelské komunikace s ostatními členy rodiny a se snížením počtu lidí, kteří patří do sociálního kruhu dítěte. Vyrovnané a šťastné dítě tuto potřebu ovšem většinou nemá, protože se cítí v reálném světě dobře. Naopak dítě nespokojené touží po světě, ve kterém by se mohlo prosadit a projevit. Jeho nespokojenost ho může přivést k jednání a hledání toho, co mu chybí v běžném životě, např. neschopnost navázat kontakt v osobním životě, ve virtuálním světě. Tuto možnost mu dává internet, který nic nepožaduje a nabízí mu, aby se projevil ono samo. Zpočátku náhodné surfování a prohlížení internetových stránek (hry a chat) může způsobit u dítěte závislost na internetu. Ztráta reality se může projevit ztrátou norem chování, izolovaností a depresí a může být podnětem agresivního a asociálního chování. Dítě se pak stává obětí svých nevědomých procesů – kompenzuje nedostatky reálného světa (pocit méněcennosti, problémy v komunikaci apod.).

Přesto si myslím, že nebezpečí spojené s internetem číhá i na děti, které k němu nemají přístup. Ten nejzávažnější problém, který informační technologie mohly způsobit, je to, že děti ze sociálně znevýhodněných a rizikových rodin budou více vyděleny ze společnosti tím, že jejich kvalita znalostí a přehledu o nových trendech technologií nevytvoří profil člověka, který by se mohl úspěšně uplatnit na trhu práce. Tím, že bude tato technologie dostupná pouze rodinám ze středních a vyšších vrstev, potom může dojít

k prohloubení propasti v oblasti poznání a profesní připravenosti naší společnosti.

3.4.6. Bezpečnost dětí na internetu

Část dnešních rodičů má strach, že jejich dítě zaostane a ztratí šance na profesionální uplatnění, pokud si neosvojí základní počítačové dovednosti, a to nejlépe ještě před nástupem do školy. Proto některé děti začínají používat internet již v předškolním věku. Důvod je prostý. Žijeme totiž ve světě počítačů a internetu, které během několika málo let proměnily svět k nepoznání. U druhé části rodičů se zase stává internet spíše nepřítelem či rizikem. Mají strach, že by se jejich dítě mohlo stát na počítači a internetu závislé.

Děti využívají internet, aby našly informace pro domácí úkoly do školy nebo zprávy o svých idolech, hrají zde počítačové hry, zapojují se do on-line chatů nebo posílají e-maily. Internet tak umožňuje dětem nejen zábavu, vzdělání či konverzaci se spolužákem, ale nabízí i nové informace a odreagování. Ale podobně jako svět reálný může i internet být pro děti prostředím nebezpečným.

Hlavně mladší děti se můžou stát snadným terčem anonymních uživatelů. Na základě své dětské důvěřivosti mohou informace na monitoru vnímat jako skutečné a pravdivé. Dítě tak může být vyzýváno ke sdělení svých osobních údajů, adresy bydliště nebo přemlouváno k chování, které může narušit práva jiné osoby. Proto by měly děti získávat základní informace o bezpečném pohybu na internetu doma, od svých rodičů, ve škole, od svých učitelů, ale i všude, kde se s internetem setkávají. Měly by se naučit pravidla, jak se pohybovat na internetu, a měly by vědět, na koho se mají obrátit, v případě, že narazí na stránku s nevhodným obsahem. Rodiče by měli rovněž své děti informovat o tom, aby nikomu neprozrazovaly svá hesla, neposílaly své fotografie a nedomlouvaly si schůzky s osobami, s nimiž se seznámily na internetu.

Myslím si, že pro použití internetu platí stejná pravidla jako pro použití televize. Rodiče by měli k tomuto zařízení sednout společně s dítětem a ukázat a vysvětlit pravidla chování, aby děti dokázaly samy kriticky přistupovat k různým nabídkám a možnostem, které internet dává a uvědomily si, kde jsou hranice, za které už není bezpečné jít.

Deset pravidel pro rodiče, jak mohou zlepšit bezpečnost svých dětí na internetu:

1. Vyzvat děti, aby se s vámi podělily o své zážitky na internetu. Bavit se na internetu společně s dětmi.
2. Naučit děti důvěřovat svým vlastním instinktům. Pokud je na internetu něco znervózňuje, měly by vám o tom říct.
3. Pokud vaše děti navštěvují konverzační místnosti, používají programy rychlého zasílání zpráv, hrají video hry on line, nebo provádějí další činnosti vyžadující k identifikaci přihlašovací jméno, pomozte jim přihlašovací jméno vybrat a zkontrolujte, zda neprozrazuje žádné osobní údaje.
4. Trvejte na tom, aby děti nikdy neposkytovaly nikomu svoji adresu, telefonní číslo nebo jiné osobní informace, např. kam chodí do školy nebo kde si hrají.
5. Poučte děti, že je rozdíl mezi tím, co je dobré a co špatné, rozlišení je na internetu stejné, jako ve skutečném životě.
6. Ukažte dětem, jak mají ostatní v síti respektovat. Přesvědčit se, že se jejich zásady dobrého chování nemění pouze proto, že pracují s počítačem.
7. Trvejte na tom, aby děti respektovaly on-line vlastnictví ostatních. Vysvětlete jim, že vytváření nelegálních kopií práce jiných lidí – hudby, videoher a dalších programů – je krádež.
8. Řekněte dětem, že by se nikdy neměly setkávat se svými přáteli z on-line osobně. Vysvětlete jim, že přátelé on-line nemusí být ti, za které se vydávají.

9. Poučte děti, že ne vše, co si přečtou na internetu, je pravda. Vyzvěte je, aby se vás zeptaly, pokud si nejsou jisté.
10. Monitorujte aktivity dětí on line pomocí pokročilého internetového softwaru. Rodičovskou kontrolou můžete filtrovat škodlivý obsah, sledovat weby, které děti navštíví, a zjišťovat, co na webu dělají (www.microsoft.com/cze.mspc, 6.12.2006).

4. Sociální interakce

Přímý sociální kontakt, od kterého se odvíjí veškerý náš sociální svět, se odehrává v interakcích a komunikacích. Sociální interakce je základní formou sociálního chování. Jde o proces, při kterém se lidé navzájem ovlivňují prostřednictvím výměny myšlenek, postojů a různých jiných aktivit. Sociální interakce by se dala definovat jako souhrn vzájemných aktivit mezi dvěma či více jedinci nebo cílený vztah mezi člověkem a prostředím.

Z hlediska subjektů vstupujících do interakce lze rozlišit tyto druhy:

1. interakce jedinec – jedinec
2. interakce jedinec – skupina
3. interakce skupina – skupina

Z obsahového hlediska můžeme rozlišovat interakce např. rodinné, manželské, pracovní a další.

Mezi základní znaky sociální interakce patří vzájemnost, vzájemná stimulace a vzájemné ovlivňování. Každý člověk je svým chováním tak trochu podnětem pro chování druhého člověka. Vzájemná stimulace znamená podněcování činností jednoho jedince druhým jedincem, protože bez neustálého povzbuzování by vlastně došlo k přerušení a ztrátě kontaktu. „Sociální interakce má i formativní vliv, tzn., že v interakcích se proměňují nejen činnosti a vztahy, ale mění se i člověk“ (Řezáč, 1998, s.82). Může docházet k tzv. interiorizaci (zvnitřnění) daných činností do podoby vnitřních vlastností lidského jedince.

Základní model sociální interakce předává dítěti jeho rodina. V rodině si dítě osvojuje nejen komplexní způsoby chování, ale i způsoby jednání v určitých životních situacích, pomocí identifikace, nápodobou a vzájemnou výměnou odměn a trestů.

V kontaktu s druhými lidmi si dítě uvědomuje a vyvíjí se u něj vědomí sociálního Já, a to jako vědomí své jedinečnosti, kontinuity a identity. Toto

vědomí se stává důležitou základnou duševního života člověka. Dle W.Jamese je „sociální já, to, za co považuje člověka jeho okolí, odtud se odvíjí postřeh, že každý člověk má tolik sociálních já, v kolika se pohybuje referenčních skupinách. Jamesovu představu dále rozvinul Ch.H.Cooley“ (Smékal, 2002, s.108).

Dítě často hodnotí sebe sama na základě aktuálních úspěchů. Je určováno názory, postoji a hodnocením ostatních. „Závazné je přitom zejména mínění těch, s nimiž se setkává nejbezprostředněji, tváří v tvář v prostředí primárních skupin. Dle Cooleyho jsou pro formování osobnosti nejvýznamnější členové tří typů primárních skupin – rodina, vrstevníci a sousedé“ (Keller, 1994, s. 116).

Dítě školního věku potřebuje být akceptováno nejen dospělými (rodiče, sousedé), ale i vrstevníky. Proto pro rozvoj přijatelného sebehodnocení je v této době důležitý úspěch v dětské skupině, ve které dítě získává určité postavení. Hrabal (1989) rozlišuje dva významné faktory, které postavení dítěte ve třídě ovlivňují:

1. **Míra sympatie, oblíbenosti**, závisí na sociálních kompetencích dítěte. Z tohoto hlediska je důležitá otevřenost, přátelskost, schopnost empatie, vyjádření solidarity, pomoci a opory i důraz na sdílení různých zážitků.
2. **Míra vlivu**, jakou dítě ve skupině získá, závisí na různých kompetencích, které zde mají pozitivní hodnotu, někdy i na ocenění autoritou, na určitých osobnostních vlastnostech a projevech chování. Děti školního věku jsou soutěživé, imponuje jim ten, kdo má odvahu, sebedůvěru, fyzickou sílu, obratnost. Mezi spolužáky má i velký význam školní prospěch. Dítě chce být dobře hodnoceno, učí se, aby dosáhlo přijatelného výsledku. Úroveň jeho vlastního výkonu se stává základem sebehodnocení a součástí celkového sebepojetí.

Dětskou identitu určují dva aspekty hodnocení:

- **Emoční přijetí** vyjadřuje, že dítě je pro někoho žádoucí. Prožitek citového přijetí zvyšuje tak u dítěte jeho sebedůvěru a podporuje jeho sebeúctu. V průběhu svého vývoje se dítě více identifikuje s dětskou skupinou a je důležité, jak je přijímáno i pro postupné odpoutávání od rodiny.
- **Racionální hodnocení** potvrzuje dosažení přijatelné úrovně schopností a dovedností dítěte. Dítě svou schopnost dokazuje fyzickou silou, svým chováním a školní úspěšností.

4.1. Význam mezilidských vztahů

Naše vlastní identita je primárně postavena na vztazích s druhými lidmi. Mezilidské vztahy jsou pro zdravý vývoj dětské osobnosti významné z mnoha hledisek. Děti nevědomě přejímají a napodobují jedince kolem sebe a získávají tak kontrolu nad svým chováním. Skrze mezilidské vztahy získávají pohledy a názory ostatních jedinců, a tím si vytváří vlastní systém hodnot a morálního pojetí okolního světa. Díky vztahům jsou schopny žít jako plnohodnotné společenské bytosti.

Pro zdravý vývoj dítěte mladšího školního věku je důležitá kompletní funkční rodina, která uspokojuje většinu jeho potřeb. „Sdílení života a trvalá přítomnost rodičů, kteří mají o dítě zájem a jsou mu k dispozici, když to potřebuje, je nejdůležitější podmínkou funkčního vztahu mezi rodiči a dítětem školního věku“ (Vágnerová, 2005, s.269). Přítomnost matky a otce je zdrojem mnoha užitečných zkušeností. „Dítě je nuceno diferenciovat ve vztahu ke dvěma dospělým. Nezůstává fixováno na matku a tom mu v další vývojové fázi usnadní odpoutání od rodiny. Výlučnost vztahu pouze s jedním rodičem může být omezující“ (Vágnerová, 2005, s.275). Interakce mezi matkou a otcem slouží dítěti jako model vzájemného vztahu ženské a mužské role, např. rodičovská hádka. Tato zkušenost může mít pro dítě všeobecný význam, že jej

bude chápat jako model libovolného vztahu a může pak jednat podobným způsobem. Vztahy mezi dětmi a rodiči jsou základní, protože jejich prostřednictvím se dítě naučí pravidlům života v lidském společenství.

Dítě školního věku ale nepotřebuje udržovat vztahy pouze s rodiči, ale chce být akceptováno i svými spolužáky a kamarády. Zhruba od osmi let se dítě začíná vymaňovat z vlivu rodičů a s každým uplynulým rokem hledá zdroje podpory stále více u svých spolužáků a kamarádů. Ve skupině kamarádů získává dítě jiné zkušenosti, než které zná z rodinného soužití. Zatímco v rodině chápe dítě emoční podporu jako samozřejmost, ve skupině dětí je to pro něho dosažená odměna. Cesta k této odměně je většinou závislá na sociálních dovednostech dítěte. Dětská přátelství mohou v budoucím vývoji zanechat stopu na způsobu, jak bude dítě navazovat vztahy s druhými lidmi, a také pocit vlastní sebeúcty, který se rozvíjí z rodičovské lásky a péče. Naopak když dítě není kamarády nebo spolužáky přijímáno, především v prvních školních letech, může si s sebou nést pocit nenaplněnosti a neuspokojení často i navzdory svým významným školním úspěchům.

Navazovat vztah se spolužáky či kamarády je dovednost, kterou je těžké se naučit až v dospělosti. Základní schopností respektovat odlišnost druhého je důležitá pro vytvoření oboustranného přátelství. Aby se dítě mohlo účastnit společenských aktivit s dalšími dětmi, je potřebné, aby umělo odsunout svá vlastní přání a celkový úspěch např. při společné hře nebo při kolektivních sportech ve škole. Pokud dítě nebude schopno opanovat svou touhu vždy zvítězit a bude porušovat pravidla nebo podvádět či ubližovat jiným dětem, nebude mezi spolužáky či kamarády příliš populární. Jestliže se dítě nerado rozdělí o cokoli s dalšími dětmi, protože musí na první místo postavit pouze sebe, bude shledávat vzájemnost jako obtížnou a následkem toho se může stát osamělým. Svůj pocit vyřazenosti se může snažit překompenzovat, např. snahou zaujmout přední místo jinde – v blízkosti učitele či vychovatele a symbolicky tak získat převahu nad ostatními dětmi. Takovým

jednáním, kdy se dítě vrací zpět k dospělým autoritám, může jeho izolaci ještě zvýšit a nepříznivě ovlivnit jeho další psychosociální vývoj.

Pro úzkostné, nesmělé a společensky neobratné dítě, které se těžko skamarádí, může být internet únikem před jeho kritikou a odmítnutím. V reakci na tato příkoří se tak dítě může uzavřít do tohoto virtuálního světa a užívat si různých napínavých dobrodružství. Pomocí své fantazie může ulevit nepříznivým okolnostem, kterými bylo zahlceno. Některé děti se produkcí představ mohou snažit vyrovnat s neúnosnými nároky, a aby se ochránily před zavalující úzkostí, mohou si utvořit svůj náhradní obraz reality.

„K.Horneyová (Řezáč, 1998, s.197) mluví v souvislosti s překonáním úzkosti dětí o třech vztahových kategoriích : A. vztahy příznačné pohybem k lidem, B. vztahy příznačné pohybem proti lidem a C. vztahy příznačné pohybem od lidí. Dítě se musí naučit všem uvedeným rovinám vztahů. Duševní zdraví dítěte je závislé na přirozeném propojení všech tří rovin vztahů. Setrvání v jedné rovině vede k ohrožení integrity dítěte, protože zbytnění pohybu k lidem vede k slepé oddanosti a konformitě, zatímco pohyb proti lidem k agresivitě. Poslední varianta vede k útěku od lidí, vyhýbání se sociálním kontaktům vůbec.“

Jakou roli zde hraje internet? Myslím si, že průměrné využívání počítače a internetu nebude mít negativní vliv na sociální interakci, sociální dovednosti či aktivitu dítěte, spíše naopak. Dítě si může „prostřednictvím různých identit zcela bez závazků srovnat své názory, postoje, pocity, otestovat si samo sebe – co jsem, čím chci být, kam chci patřit“ (Šmahel, 2003, s. 98). Virtuální prostředí tak dítěti může pomáhat k rozšíření vědomostí a ke schopnosti logického, analytického a přesnějšího uvažování. Variabilnost vzniklých situací umožňuje dítěti poznávat stále něco nového, a tím se zdokonalovat v přípravě na svůj následující život. V probíhajících diskusích se svými přáteli může poznávat svůj postoj k získaným vědomostem, a tak si vytvářet vazby tvůrčího myšlení a praktického chování.

Je však nutné regulovat zátěž tohoto izolovaného prostředí, aby nedošlo k potlačení přirozenosti dítěte ve vazbě k okolnímu hmatatelnému světu, aby nedošlo k jeho osamocení vedoucímu k přílišnému individualismu.

4.2. Význam mezilidské komunikace

Komunikace je základem každodenní existence člověka. Schopnost dítěte vstupovat do kontaktu je uměním výměny myšlenek, vede ke třídění a účelnému využití poznatků a zkušeností.

Proč spolu vlastně lidé komunikují? Chtějí si tím získat či předat informace? Nebo založit a utvářet vztah? Komunikace je výrazem toho, co a za jakých okolností říkáme a činíme, ale současně se vztahuje i k tomu, čím se zabýváme, jak jednáme i jaké způsoby chování používáme.

Jedná se tedy o přirozený proces sdělování svému okolí něco o svých názorech, postojích, hodnotách a pocitech. Následně probíhá proces přehodnocování a to ve vazbě na reakci lidí, kterým své názory sdělujeme. Důležité je hledisko v jakém postavení či prostředí se nacházíme, protože to může ovlivnit volbu našich slov. Jde tedy o proces přenosu svých myšlenek s cílem zrealizovat své znalosti, úkoly a postoje ve prospěch svůj i druhých lidí.

V životě máme potřebu jistého hodnotového ustálení sebe sama i okolního světa a každá komunikace sama o sobě nese určité hodnotové poselství, ať již pozitivní nebo negativní, což ovlivňuje důvěryhodnost lidského chování a jednání. Sám způsob komunikace odráží naše hodnotové vztahy a postoje komunikujících. Výsledkem nemusí být pouze holá informace, ale pocit hodnotového zisku či ztráty. Mám na mysli to, jaký postoj k nám zaujímají druzí lidé, jak s námi jednají a jak to říkají.

Schopnost správně se vyjádřit, jakoukoliv formou komunikace poměrně upadá. Jako by lidé ztrácely schopnost číst a čtou stále méně. Děti dnes raději vysedávají u obrazovky monitoru a psaný text je pro ně možná ničitelem jejich

volného času. Například podle provedených výzkumů volnočasových aktivit mládeže Dr. Saka vyplývá, že,došlo k výraznému poklesu u času věnovaného beletrii, četbě novin a četbě odborné literatury, ale k radikálnímu nárůstu u času stráveného s internetem“ (Sak, 2004, s.91).

Internet se stal součástí denního života rostoucího okruhu příslušníků společnosti. Prostupuje tak volný čas na všech úrovních – od individuální po celospolečenskou, od místní po světovou – a všechna tato prostředí pomáhá pomocí nové formy komunikace spojovat.

Velmi častým využitím internetu je pak on-line komunikace. Bohužel mezilidská komunikace probíhá i neverbálně, a mimické svalstvo asi klávesnice nenahradí. Neupadá tedy vyjadřování našich emocí? Je pravda, že uživatelé internetu používají různé smajlíky pro vyjádření svých pocitů, ale při klasickém chatování se lidi nevidí, neslyší a ani se nemohou dotknout. Možná, že nastane průlom v tomto směru a komunikační možnosti internetu bude i přenášení hlasu i obrazu diskutujících, tzn., že mimiku a gestikulaci uvidíme, ale haptika či fyzická blízkost bude stále doménou skutečného setkání. Proto je důležité, aby komunikace on line (e-mail, chat) se pro dítě nestala běžnější nežli reálná komunikace „tváří v tvář“.

Podle Vybírala (2000) lze vliv internetu hodnotit buď jako neblahý nebo obohacující. „Analýza neblahého vlivu si všímá dopadů na kvalitu řeči a myšlení (ochuzování slovní zásoby, anglicismy, roztěkanost, úsečnost), dopadů na životní styl, zdravotní a psychický stav (hrozba závislosti) apod.“ (Vybíral, 2000, s. 151).

„Předností komunikování v internetové síti je rychlost a možnost jednoduše předávat i graficky náročná data, kopírovat, dobírat se informačních zdrojů, dělit se o poznání a sdílet ho“ (Vybíral, 2000, s. 153).

V hodnocení formy komunikace je však nutno brát i hledisko vnitřního vyzrání, a tím i související sebekontroly. Komunikace je projevem výchovy jedince a ve finále pak celé společnosti. Tak jak se musí dítě vstupem do školy učit číst nebo psát, musí se učit i komunikaci. To lze však docílit jen

v dialogickém prostředí, ve kterém je jedinec začleněn do přirozeného děje komunikativního sdělení.

II. Praktická část

5. Cíle a hypotézy empirického šetření

Praktická část se zaměřuje na provedení sondy do názorů dětí a jejich rodičů. Tato analýza se snaží zmapovat některé vybrané aspekty soužití rodičů a jejich dětí, postoje dětí, dovednosti, úroveň jejich socializace a další a nakolik je v tomto může ovlivňovat užívání internetu.

Počítače společně s internetem pronikají do dětského světa a stávají se součástí jejich života a ovlivňují jejich kvality.

Daný problém je vnímán z hlediska sociální pedagogiky jako naléhavý a jedním z rysů současného dětství je dle Zdeňka Heluse (2004) právě jeho medializovanost.

Výzkumy, které se týkají internetu, hodnotové orientace a životního způsobu mládeže byly provedeny již např. Doc.Sakem (Sak, 1988, 1993, 2000, 2002). Výzkum, který je zaměřen na využívání internetu dětmi mladšího školního věku zatím chybí, proto jsem ve své práci neměla možnost širšího porovnání.

Výsledky tohoto výzkumu může využít základní škola, kde byl výzkum proveden, nebo také oblast výchovného poradenství.

Cílem této předkládané práce je zjistit souvislosti mezi využíváním internetu a postoji dítěte v mladším školním věku jako uživatele tohoto systému a zároveň zjistit, jaké faktory v internetovém prostředí a v prostředí, ve kterém dítě internet používá, mohou dítě ovlivnit v jeho vlastním vývoji - tj. jaké uznává hodnoty a zaujímá postoje v oblasti osobnostního, morálního a sociálního vývoje, a v neposlední řadě i jeho kognitivní schopnosti.

Předpoklad č.1:

Existují rozdíly v uplatňování tvořivosti mezi dětmi, které užívají internet a dětmi, které ho neužívají.

Předpoklad č.2:

Existují rozdíly v sociálních dovednostech mezi dětmi, které užívají internet a dětmi, které ho neužívají.

Předpoklad č.3:

Existují rozdíly v zaměření zájmů a využití volného času mezi dětmi, které užívají internet a dětmi, které ho neužívají.

Předpoklad č.4:

Je odlišný přístup a postoj k učení mezi dětmi, které užívají internet a dětmi, které ho neužívají.

Předpoklad č.5:

Existují rozdíly v perspektivní životní orientaci mezi dětmi, které užívají internet a dětmi, které ho neužívají.

6. Metodologie a harmonogram provedení výzkumu

Před samotným výzkumem byly děti rozděleny do skupin na děti, které doma užívají internet, a na děti, které internet doma neužívají.

Pro účely průzkumného šetření byla použita kvantitativní výzkumná strategie, která byla založena na vyhodnocení sběru dat prostřednictvím dotazníkového šetření a řízeného rozhovoru.

Při výzkumu byly použity dva druhy nestandardizovaných dotazníků (jeden pro děti a druhý pro jejich rodiče), kde byly kombinovány otázky otevřené a uzavřené. Dotazníky byly vypracovány autorem předkládané práce.

Dotazník pro děti (příloha č.4, 5) obsahoval celkem 24 položek a dotazník pro rodiče (příloha č. 6, 7) zahrnoval celkem 15 položek.

Před samotnou distribucí dotazníku probíhal předvýzkum na jehož základě došlo k drobným úpravám ve formulaci jednotlivých položek.

Průzkum probíhal od prosince 2006 do února 2007 na ZŠ Borovany. Dotazníky byly předány třídním učitelům. Učitelé byli podrobně seznámeni se způsobem vyplnění dotazníků a dostali písemné pokyny k jejich vyplňování. Poté byly dotazníky předloženy žákům prostřednictvím třídních učitelů společně s verbální prezentací jednotlivých otázek, umožňující v případě potřeby vysvětlení. Žákům bylo sděleno, že dotazníky jsou anonymní a nebudou se známkovat. Třídní učitelé upozornili žáky, aby pracovali samostatně a své odpovědi si rozmysleli. Žákům trvalo vyplnit dotazník 30- 40 minut.

Bylo rozdáno celkem 120 dotazníků, ale 7 dětí dotazník odevzdalo buď nevyplněný nebo vyplněný jen částečně, proto tyto údaje nebyly zpracovány a jejich rodičům nebyly předány dotazníky.

Pro rodiče byly dotazníky rozdány prostřednictvím žáků společně s písemným požadavkem navrácení do konce ledna 2007. Všech 113 vyplněných dotazníků pro rodiče bylo vráceno v uvedeném termínu.

Pro verifikaci šetření výzkumu jsem použila metodu strukturovaného rozhovoru, který probíhal v únoru 2007 mimo vyučovací dobu. Strukturovaný rozhovor obsahoval celkem 13 otázek. Účast rodičů a dětí byla založena na dobrovolnosti. Celkem přišlo 61 rodičů a jejich dětí (54%). Strukturovaného rozhovoru se zúčastnilo i 8 třídních učitelů 1.stupně ZŠ (100%).

Při rozhovoru byly kladeny otázky, které jsou uvedeny v příloze č.8. Získané informace posloužily jako doplnění výsledků výzkumu provedeného formou dotazníků.

Výběrový soubor

Skupina A = 55 žáků ve věku 6 - 9 let, kteří užívají internet

Skupina B = 58 žáků ve věku 6 - 9 let, kteří internet neužívají

Skupina C = 55 rodičů dětí ze skupiny A

Skupina D = 58 rodičů dětí ze skupiny B

7. Vyhodnocení výsledků v jednotlivých oblastech šetření

Výsledky jednotlivých dotazníků (dotazník pro děti, dotazník pro jejich rodiče) a strukturovaného rozhovoru jsou zpracovány do tabulek a grafů, které jsou uvedeny v příloze č.1, 2 a 3.

7.1. Vyhodnocení dotazníků pro děti

7.1.1. Vyhodnocení výsledků v oblasti tvořivosti

Oblast tvořivosti poukazuje na nepatrně lepší výsledky skupiny A. Zvláště kresebné techniky vykazují u skupiny A vyšší aritmetický průměr, který by mohl být zdůvodněn příjmem informací získaných prostřednictvím počítačové technologie a internetu. Z tabulek č.1, 2, 3, 4 vyplývá, že propracovanost a originalita jednotlivých obrázků by mohla kopírovat formu informací prostřednictvím internetu, který vyžaduje pozorné a systematické zacházení.

Oblast mluvních dovedností je vyrovnaná. Při porovnání výsledků slovní tvořivosti mezi sledovanými skupinami dosahuje lepších výsledků skupina A.

Užitečná tvořivost vykazuje míru vyrovnanosti, která by mohla být ovlivněna podmínkami, které nabízí škola a rodina.

7.1.2. Vyhodnocení výsledků v oblasti sociální dovednosti

Obě skupiny se ve výsledcích převážně shodují. Pro děti obou skupin jsou nejčastějším důvodem ke kamarádství uváděny nejvíce kategorie hraní, hry a společné zájmy.

Myslím si, ale že drobnou pozornost zaslouží kategorie sociální pomoci, která u skupiny B svými 35% naznačuje hlubší sociální cítění jako sounáležitost potřeby vrstevníků. Tento aspekt může vycházet z toho, že žáci

ze skupiny B tráví větší podíl ve styku se svými spoluvrstevníky a mají shodné podmínky pro svůj vývoj. Dále je ještě pozoruhodné hledisko závislosti na „*mé pomoci*“, která opět jako sociální pomoc převládá u skupiny B.

V obou skupinách většina dětí považuje pomoc za přirozené chování vyplývající ze vztahu mezi kamarády.

Výsledkem otázky: „*Hraješ si raději sám?*“ je potvrzením toho, že vliv internetu do žádné míry nepostihuje negativně osobu dítěte. Výsledky v grafu č. 9 nám potvrzují, že děti vyhledávají spíše společnost svých vrstevníků, nežli samotu s využitím počítače.

Na otázku: „*Jak si hraješ?*“ převládá přirozený pud, který je u této věkové kategorie přirozený, a to je hra s hračkami.

U odpovědí na otázku: „*Proč si hraješ sám?*“ je zajímavé hledisko, a to postoj k samostatnosti, který u obou skupin dětí převládá.

7.1.3. Vyhodnocení výsledků v oblasti zájmů

Zatímco na prvním místě u obou skupin je shodně zastoupena kategorie sport, tak při dalším porovnání druhů zájmové činnosti je vidět, že ve skupině A mají děti zvýšený zájem o hudební (23%) a výtvarnou činnost (18%) a zároveň uvádějí i zvýšenou účast na počítači (9%). Zde tedy převládají činnosti, které podporují rozvoj citových oblastí, a to jako prvek vyvažující negace, které jsou spjaté s používáním počítače (osamělost, stereotyp).

Zajímavý je však fakt, že využití počítače vytlačuje činnosti jako je technická, přírodovědná činnost a četba knih. Toto tedy potvrzuje, že dítě mladšího školního věku může tímto opomíjet praktičnost živých aktivit a může se postupně stávat součástí počítačových technologií, které by mohly ohrožovat jeho zdravý vývoj.

Výsledky týkající se trávení volného času potvrzují skutečnost, že děti obou skupin se ve svých odpovědích shodují a uvádí, že nejvíce svého volného času tráví zatím společně s rodiči.

Při hodnocení výsledků odpovědí na otázku: „*Jaká je tvoje nejoblíbenější hra?*“ je pozoruhodné, že převládá skutečnost zábavných her u skupiny A, naproti tomu u skupiny B dávají přednost venkovním kolektivním hrám. Nízký procentuální podíl počítačových her (7%) u skupiny A zatím pouze vykazuje možnost průniku této formy zábavy do života dítěte.

Dále z uvedených výsledků vyplývá, že děti obou skupin v případě nekontrolovatelného prostředí (tzn. pokud by byly sami doma) se rozhodly trávit svůj volný čas sledováním televize. Rozhodnutí skupiny A v otázce trávení volného času ještě ovlivňuje i hledisko počítače (20%) a internetu (4%). Z tohoto výsledku je možno posoudit, že životní styl i u této mladé generace je již ovlivněn využíváním medií.

Dále můžeme, ale potvrdit, že u dětí této věkové kategorie ještě stále přetrvávají charakteristiky dětství v oblasti trávení volného času, a to je hra s hračkami.

7.1.4. Vyhodnocení výsledků v přístupu a postoje k učení

Na otázku, zdali se děti věnují učení i doma, odpověděli obě skupiny žáků rozdílně. Vyšší procentuální zastoupení dětí, které se již doma neučí, je u skupiny A. Tento výsledek může vycházet z toho, že vyšší vnímavost a paměť dětí registruje vyšší kapacitu učiva ze školy.

Otázka: „*Učíš se rád?*“ jasně naznačuje, že skupina A má vyšší potřebu a touhu po vzdělání. Učení se tak stává součástí touhy po informacích, které jim nabízí i oblast užívání internetu.

Odpovědi týkající se způsobu učení vykazují podobné výsledky u obou skupin. V tomto případě je totiž nejvíce zastoupena kategorie samostatně. Při dalším hodnocení jsou patrné již rozdíly v procentuálním zastoupení kolektivního opakování učiva, tj. skupina A (15%) a skupina B (28%). Ukázalo se, že výuka pomocí počítače má malé zastoupení, protože ji využívá zatím jeden žák (2%) ze skupiny A.

Na otázku: „*Proč se učíš?*“ jsou výsledky u obou skupin rozdílné. U skupiny A je nejvíce zastoupena kategorie mít znalosti a být chytrý (přirozená touha po vzdělání) a u skupiny B jsou to dobré známky, tzn. že děti ze skupiny A mají větší zájem o učení, zatímco děti ze skupiny B jsou více ovlivněny přístupem rodičů k učení.

7.1.5. Vyhodnocení výsledků v oblasti životní orientace

Při hodnocení této oblasti se můžeme zmínit o tom, že vyšší spokojenost se svým životem drobně převyšuje u skupiny A. Toto hledisko může vycházet z podmínek, které vytváří rodinné zázemí, tj. vyšší vybavenost a realizace požadavků dítěte.

Zajímavé je však u otázky: „*Co by jsi chtěl změnit?*“ přání vyjádřené skupinou A, protože se jedná o vztahy v rodině, což by mohlo naznačovat oproti skupině B určitou míru nevyrovnanosti citových vazeb. Může se jednat o to, že vyšší zaměstnanost např. podnikání jednoho z rodičů zajišťuje materiální stránku, ale zároveň odsouvá potřeby dítěte do pozadí.

Odpovědi týkající se představ budoucího života (tj. za 5 let, za 10 let a za 15 let) jednoznačně potvrzují shodu u obou sledovaných skupin, což bude dáno pravděpodobně věkem dítěte.

V oblasti výběru svého budoucího povolání se obě sledované skupiny shodly. Ve výběru povolání uvedli žáci největší zájem v oblasti služeb (20%, 33%). Volba budoucího povolání u dětí by mohla být ovlivněna dostupností a pravděpodobně i rodinnou příkladností. Další výsledky jsou rozdílné. Žáci, kteří mají přístup na internet vychází ze široké nabídky povolání, což komplikuje jejich proces sebezohodování, tzn. neví. Zatímco u skupiny B dávají ve výběru povolání přednost být sportovcem či trenérem, tj. snaha být úspěšný a bohatý. Závěrem je možné vydedukovat, že hledisko zastoupení skupiny A vykazují vliv potřeby vzdělání, oproti skupině B, kteří preferují oblast praktického přístupu k životu ovlivněnou podmínkami, ve kterých vyrůstají.

Na otázku: „*Co potřebují děti ke svému povolání?*“ odpověděly obě skupiny shodně. Děti uvedly, že ke svému povolání se potřebují nejen vzdělávat, ale být i v praxi šikovný a pohybově zručný. Z odpovědí lze vydedukovat, že děti této věkové kategorie jsou již schopny posoudit hledisko konkrétních snah a postupů.

V odpovědích na událost, která děti v poslední době zaujala jsou výsledky u obou sledovaných skupin vyrovnané. Odpovědi dětí jednoznačně ukazují, že jsou pro ně v tomto věku důležité rodinné vztahy, proto je nejvíce zastoupena kategorie rodinná událost.

Odpovědi týkající se dovolené, kterou plánovaly sami děti, ukazují jednoznačně podobné výsledky jak u skupiny A, tak i u skupiny B. Přáním dětí je strávit dovolenou společně s rodiči, nejlépe v zahraničí a jako nejčastější činnost na dovolené děti označily koupaní, doplněné o sportovní aktivity.

7.2. Vyhodnocení dotazníků pro rodiče

7.2.1. Základní údaje (rodiče)

U obou skupin C i D při porovnání výsledků v tabulkách, týkající se povolání otců, je možné pozorovat shodu na předních místech, tzn. nejvíce byly zastoupeny kategorie služby, OSVČ a řemeslné práce.

Pořadí dalších kategorií se již liší, u skupiny C je to státní zaměstnanec, průmysl, management, a u skupiny D převládá na dalších místech doprava, průmysl a zemědělství. Ostatní kategorie již pro malý počet nejsou zmiňovány.

Výsledky, týkající se povolání matek ukázaly, že dominantní pozici u skupiny C zastává profese v ekonomickém sektoru, zatímco u skupiny D je to průmyslová oblast. Další uvedené kategorie mezi jednotlivými skupinami mají podobné zastoupení, tj. služby, práce v domácnosti a OSVČ.

7.2.2. Vyhodnocení výsledků v oblasti tvořivosti

Výsledky ukazují, že rodiče ze skupiny C byly svými dětmi více obdařeny dárkem, než-li rodiče ze skupiny D. Touto skutečností by mohla být ochuzena tvůrčí činnost dítěte, která je pro tvořivé a aktivní využití volného času důležitým stimulem.

Dále rodiče ze skupiny C potvrdily, že jejich děti mají vyšší úroveň myšlenkových pochodů, ale i jejich variabilita názorových postojů je vyšší.

Větší zájem o estetickou oblast u svých dětí vykazují rodiče ze skupiny C.

Dále rodiče z obou skupin potvrdily, že nejvíce děti disponují s průměrnou slovní zásobou.

7.2.3. Vyhodnocení výsledků v oblasti sociální dovednosti

Výsledky obou skupin jsou vyrovnané. Rodiče jak ze skupiny C, tak i ze skupiny D uvedli, že pro většinu jejich dětí není problém najít si kamaráda či navázat přátelský vztah.

Při porovnání výsledků týkající se postoje dítěte při hraní uvádí většina rodičů z obou skupin, že jejich děti upřednostňují při hře kontakt s druhými lidmi, nežli samotou.

7.2.4. Vyhodnocení výsledků v oblasti zájmů

Ve výsledcích je možno si všimnout rozdílů ve výběru zájmových kroužků. U rodičů ze skupiny C je možno vidět, že jejich děti upřednostňují kroužky umělecké na rozdíl od dětí rodičů ze skupiny D, které dávají přednost zájmovým kroužkům sportovním a kroužkům praktickým, tj. technické a přírodovědné kroužky (11%, 5 %). Dále rodiče ze skupiny C uvedli 6% podíl v oblasti informatiky, která se tak stává běžnou potřebou zájmové činnosti dětí.

Při výběru nejoblíbenější hry pro dítě, se rodiče ve výsledku shodují a uvedli hru společenskou.

Pokud budeme hodnotit četbu knih, tak výsledky jsou u obou skupin vyrovnané. Z odpovědí rodičů bylo také zjištěno, že zájem o tuto mimoškolní aktivitu upadá, protože téměř polovina dětí z obou sledovaných skupin se o knihy nezajímá.

Dalším hodnocením byla skladba zastoupení v oblasti četby, která se podstatně nelišila a vybraná literatura, která byla nejvíce zastoupena, odpovídala sledované věkové kategorii 6 – 9 let, tzn. pohádky.

Údaje týkající se nejoblíbenější činnosti dítěte nám rodiče vykazují celkem podobné výsledky. Rozdíl spočívá pouze v používání počítače u skupiny C (11%), vyšší zastoupení sportovních aktivit a ručních prací u skupiny D, což napovídá, že pohybová aktivita a manuální zručnost nevyžaduje takovou formu myšlenkové koncentrace, kterou u skupiny C např. při užívání počítače děti potřebují.

Na otázku „*S kým tráví dítě nejvíce volný čas?*“ se ve výsledcích rodiče obou skupin shodli a na první místo vybrali sami sebe.

7.2.5. Vyhodnocení výsledků v přístupu a postoje k učení

Při položené otázce: „*Jak rychle se učí dítě novou věc?*“ je z pohledu grafického znázornění zajímavé, že děti rodičů ze skupiny C mají zvýšenou schopnost rychlejšího chápání. U dětí rodičů ze skupiny D převažuje oblast opakování, což naznačuje pomalejší ukládání informací do paměti.

Výsledky ukazují, že rodiče uvedli větší počet dětí, kterým stačí výuka ve škole oproti dětem, kteří tvrdili ve svém dotazníku, že se musí učit ještě doma. Tato otázka bude upřesněna při strukturovaném rozhovoru.

Oblast paměti dítěte a její hodnocení je zajímavé tím, že nižší procentuální podíl průměrné paměti u dětí rodičů ze skupiny C se přenáší do oblasti nadprůměrné, kde převyšuje děti rodičů ze skupiny D. Jde o kvalitativní posun, který naznačuje vyšší vybavenost paměti dětí od rodičů skupiny C, což by mohlo ale také korespondovat s úrovní genetické dědičnosti (lepší vnímatelnost textu a jeho uchování v paměti).

7.3. Vyhodnocení strukturovaného rozhovoru

Výsledkem strukturovaných rozhovorů zahrnujících 13 otázek jsou tyto postřehy:

Prospěchová oblast vykazuje vyšší úroveň skupiny A nad skupinou B, ale větší rozdíl mezi nimi je až ve 4. ročníku.

Pozoruhodný je vyšší zájem dětí, který uvedli rodiče ze skupiny C, o učební předměty a vzdělání oproti druhé skupině dětí (rodiče ze skupiny D), která své zájmy soustřeďuje hlavně do oblasti mimoškolních činností.

Co se týče tvořivých činností, rodiče jak ze skupiny C i D se shodli a uvedli, že jejich děti upřednostňují kreslení a modelářství před ostatními tvůrčími aktivitami.

Převážná většina rodičů z obou skupin potvrdila skutečnost, že děti si vypracovávají úkoly sami.

Lepší úroveň ve výtvarném projevu svých dětí uvedli rodiče ze skupiny C.

Zajímavé jsou cíle zájmu o něco nového. Na prvním místě rodiče ze skupiny C uvedli, že děti projevují zájem o člověka, pak o okolní svět, o informace ze sportu a další.

Rodiče ze skupiny D uvádí, že jejich děti se orientují převážně na podstatu člověka a přírodní oblast.

Méně obvyklé a finančně náročné koníčky pěstuje pouze několik žáků, uvedli rodiče ze skupiny C.

Verbální projev dětí je průměrný, jak u skupiny rodičů C, tak i u skupiny rodičů D. Vzájemná spolupráce mezi spolužáky je též stejná, rovněž i ochota pomáhat druhému.

Obě skupiny rodičů uvádějí, že jejich děti konfliktní situace řeší slovně, pouze jedno dítě, potvrdili rodiče ze skupiny C upřednostňuje násilné řešení.

Z mimoškolních aktivit žáků mají nejvyšší procentuální zastoupení sport a umělecká činnost.

Závažnější výchovný problém by rodiče skupiny D řešili převážně ústní domluvou, několik rodičů ze skupiny C by zaujalo autoritativní postoj – užilo fyzických trestů a striktních zákazů.

Závěrem lze říci, že odpovědi na podobné otázky uváděné v rozhovoru i v dotaznících se shodují, jak u žáků, tak u rodičů.

8. Diskuse

Předpoklad č. 1

Na základě získaných odpovědí z dotazníkového šetření a strukturovaných rozhovorů je možno konstatovat, že hypotéza č.1 se potvrdila jen částečně. Výsledky ukazují, že rozdíly mezi dětmi obou skupin se objevily u kresebných technik, slovní tvořivosti a estetického cítění. Ostatní výsledky jsou vyrovnané.

Předpoklad č. 2

Na základě získaných odpovědí z dotazníkového šetření a strukturovaných rozhovorů je možno konstatovat, že hypotéza č.2 se nepotvrdila, protože z uvedeného průzkumu vyplynulo, že rozdíly mezi dětmi obou sledovaných skupin byly v oblasti sociálních dovedností minimální.

Předpoklad č. 3

Na základě získaných odpovědí z dotazníkového šetření a strukturovaných rozhovorů je možno konstatovat, že hypotéza č.3 se potvrdila jen částečně, průzkum ukázal, že zaměření zájmů je u obou skupin dětí rozdílné, ale v otázce trávení volného času se obě sledované skupiny převážně shodují.

Předpoklad č. 4

Na základě získaných odpovědí z dotazníkového šetření a strukturovaných rozhovorů je možno konstatovat, že hypotéza č.4 potvrdila. Výsledky ukazují rozdílnost mezi dětmi obou skupin, která se projevuje v oblasti postoje ke vzdělání, v paměťové kapacitě a v jejich zájmu o vzdělání.

Předpoklad č. 5

Na základě získaných odpovědí z dotazníkového šetření a strukturovaných rozhovorů je možno konstatovat, že hypotéza č.5 se nepotvrdila. Z předložených výsledků můžeme potvrdit, že rozdíly mezi dětmi obou skupin v oblasti perspektivní životní realizace jsou opět minimální.

9. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, zdali internet jako forma nové a prudce se rozvíjející komunikační technologie vstupuje do osobnostního vývoje dítěte mladšího školního věku a zda jeho dopad je pro dítě překážkou či pomocníkem v jeho zdravém vývoji.

Přístup k internetu má stále více dětí, a to nejen ve škole, ale i doma. Průzkum ukázal, že internet ovlivňuje vývoj dětí, které ho využívají, převážně kladně.

V rodinách, v nichž mají rodiče středoškolské a vyšší vzdělání je internetové připojení výrazně častější, než v rodinách, kde mají rodiče vzdělání nižší. Už samo rodinné prostředí je tu pro vývoj dítěte podnětnější a navíc i internet posiluje plnohodnotné začlenění dítěte do společnosti.

Výsledky výzkumu ukazují, že práce s počítačem a internetem nevyplňují dětem veškerý volný čas a není na úkor jiných zájmových aktivit. Ty u dětí naopak převládají. Směr a šíři zájmů dítěte, stejně jako schopnost začlenit se do společnosti ovlivňuje poměrně významně i skutečnost, kolik má dítě kamarádů a jaké je jejich zájmové a charakterové složení.

Dále bylo zjištěno, že dítě, které je ve styku s internetem vykazuje vyšší úroveň vnímání a paměťové kapacity než ostatní děti. Jeho kognitivní rozvoj se dostává do pozitivních hodnot, což potvrdily i výsledky hodnocení tvůrčích schopností těchto dětí. Pozoruhodné je u nich vyšší estetické vnímání, které by mohlo být částečně ovlivněno počítačovou grafikou.

Dítě, které využívá internet k rozšíření svých znalostí, lépe zvládá učivo při procesu samostatné přípravy pro školní výuku. Vyšší úroveň vnímání je podpořena využitím internetu. Internet pak vytváří přirozenou vazbu na zvyšování a přechovávání paměťové kapacity, která pro zvládnutí učiva je velice důležitá a uchování informací v paměti, a má i značný vliv na logické uvažování dítěte.

Hodnotová a postojoyá orientace dětí využívajících internet nepotvrzuje spojitost mezi internetovým prostředím a nedostatky v chování dětí. Děti nevykazují žádné výkyvy chování, potvrzující jakýkoliv negativní vliv internetu.

Závěrem lze říci, že používání internetu nezpůsobuje negativní změny ve zdravém vývoji a chování sledované skupiny žáků.

10. Literatura

1. Frankl, V.E.: *Lékařská péče o duši*. Brno: Nakladatelství Cesta 2006. ISBN 80-7295-085-1, s. 62.
2. Giddens, A.: *Sociologie*. Praha: Nakladatelství Argo 1999. ISBN 80-7203-124-4, s. 39, s. 372.
3. Hrabal, V., Man, F., Pavelková, I.: *Psychologické otázky motivace*. Praha: SNP 1989. ISBN 80-04-23487-9, s. 232.
4. Helus, Z.: *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0.
5. Jiráček, J., Köpplová, B.: *Média a společnost*. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-697-7, s. 177, s. 196.
6. Keller, J.: *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství 1992. ISBN 80-901059-3-9, s. 13, s. 14.
7. Keller, J.: *Úvod do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství 1994. ISBN 80-901059-7-1, s. 116, s. 129.
8. Koukolík, Fr.: *Housata a svatý Augustin*. Praha: Vyšehrad 1994. ISBN 80-7021-133-4, s. 88, s. 93.
9. Koukolík, Fr.: *Já o vztahu mozku, vědomí a sebeuvědomování*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2003. ISBN 80-246-0736-0, s. 292.
10. Labáth, V.: *Riziková mládež*. Praha: Sociologické nakladatelství 2001. ISBN 80-85850-66-4, s. 95.
11. Langmeier, J.: *Vývojová psychologie*. Praha: Nakladatelství Grada 1998. ISBN 80-7169-195-x, s. 261.
12. Matoušek, O.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství 2003. ISBN 80-86429-19-9, s. 34.
13. McLuhan, M.: *Jak rozumět médiím*. Praha: Odeon 1991. ISBN 80-207-0296-2.
14. Montoussé, M., Renovard, G.: *Přehled sociologie*. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-976-3, s. 42.

15. Nakonečný, M.: *Sociální psychologie*. Praha: Academia 1999. ISBN 80-200-0690-7, s. 137.
16. Řezáč, J.: *Sociální psychologie*. Brno: Paido 1998. ISBN 80-85931-48-6, s. 82, s.197.
17. Sak,P., Saková, K.: *Mládež na křižovatce*. Praha: Svoboda Servis 2004. ISBN 80-86320-33-2, s.91, s. 183, s.189, s.192, s.201, s.210-211.
18. Shapiro, L.E.: *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-964-x, s.236.
19. Šmahel, D.: *Psychologie a internet*. Praha: Triton 2003. ISBN 80-7254-360-1, s.9, s.28, s.60, s.98, s.101.
20. Smékal, V.: *Pozvání do psychologie osobnosti*. Brno: Nakladatelství BARRISTER a PRINCIPAL 2002. ISBN 80-85947-81-1, s. 108.
21. Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie I., Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum 2005. ISBN 80-246-0956-8, s. 237, s.269, s.275.
22. Vágnerová, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha:Portál 2004, ISBN 80-7178-802-3, s.43, s.53.
23. Vágnerová, M.: *Základy psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2004. ISBN 80-7203-124-4, s. 292.
24. Vágnerová, M.: *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2002. ISBN 80-246-0181-8, s. 288.
25. Vybíral, Z.: *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál 2000. ISBN 80-7178-291-2, s.151, s.153.
26. Webber, M.: *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Nakladatelství Oikoymenh 1998, ISBN 80-86005-48-8, s. 157
27. Wells, H.G.: *Lidé jako bozi*. Praha: Mladá fronta 1964. s.208.
28. Habermas, J.: „Towards a theory of communicative competence.” H.P. Dreitzel (Ed.), *Recent sociology No. 2*. Macmillan, London, s. 114-148.
29. Sak, P.: *Mediální násilí – nahodilost či logický důsledek stavu společnosti*, dostupné z: <http://www.blisty.cz>, [cit. 26.11.2006].

30. *Deset rad dětem, jak mohou zlepšit svou bezpečnost v Internetu*, dostupné z <http://www.microsoft.com/cze/athome/security/children> [cit. 6.12.2006].

11. Přílohy

Příloha č.1: Grafy a tabulky k dotazníkům pro děti

Příloha č.2: Grafy a tabulky k dotazníkům pro rodiče

Příloha č.3: Tabulky ke strukturovanému rozhovoru

Příloha č.4: Dotazník pro děti (skupina A)

Příloha č.5: Dotazník pro děti (skupina B)

Příloha č.6: Dotazník pro rodiče (skupina C)

Příloha č.7: Dotazník pro rodiče (skupina D)

Příloha č.8: Strukturovaný rozhovor (rodiče, děti a učitel)